

การใช้อัตลักษณ์ของกลุ่มดะอ์วะฮ์ระดับลิฆในการส่งเสริมการเป็นมุสลิมที่ดี : กรณีศึกษาของชุมชนแห่งหนึ่งในอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา

ประสิทธิ์ เชาวมั่น* และ อาแว มะแส

คณะพัฒนาสังคมและยุทธศาสตร์การบริหาร สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ประเทศไทย

The Use of of Da'awah Tableegh Group Identities in the Promotion of Being a Good Muslim: A Case Study of a Community in Bang Nam Priao District, Chachoengsao Province

Prasit Sohmon* and Awae Masae

Graduate School of Social Development and Management Strategy,

National Institute of Development Administration, Thailand

Article Info

Research Article

Article History:

Received 16 November 2023

Revised 20 February 2024

Accepted 5 March 2024

คำสำคัญ

ดะอ์วะฮ์ระดับลิฆ

อัตลักษณ์

การเป็นมุสลิมที่ดี

การเผยแผ่ศาสนาอิสลาม

* Corresponding author

E-mail address:

prasit.soh@stu.nida.ac.th

บทคัดย่อ

งานวิจัยชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) อัตลักษณ์ที่โดดเด่นของกลุ่มดะอ์วะฮ์ระดับลิฆที่ทำงานเผยแผ่ศาสนาอิสลามในชุมชนแห่งหนึ่งในจังหวัดฉะเชิงเทรา 2) การใช้อัตลักษณ์ของกลุ่มดะอ์วะฮ์ระดับลิฆในการเผยแผ่หลักธรรมอิสลาม และ 3) การตอบรับที่มีต่อบทบาทของกลุ่มดะอ์วะฮ์ระดับลิฆในการเผยแผ่หลักธรรมอิสลาม การดำเนินการวิจัยเป็นตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ รวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกและสังเกตแบบมีส่วนร่วม ผลการวิจัยพบว่ากลุ่มดะอ์วะฮ์ระดับลิฆมีอัตลักษณ์ที่โดดเด่น 3 ประการ คือ 1) ผู้ฝึกฝนตนเองด้วยวิธีการที่เชื่อว่าสืบทอดจากท่านศาสดามูฮัมหมัด 2) ผู้ปฏิบัติตนในแนวทางของศาสนาอิสลาม และ 3) ผู้สืบทอดภารกิจการเผยแผ่ศาสนาอิสลามต่อจากท่านศาสดามูฮัมหมัด ซึ่งแสดงออกผ่านการปฏิบัติตนและวิธีการเผยแผ่ศาสนาด้วยการเดินทางไปยังชุมชนต่าง ๆ โดยใช้วิธีการสนทนาแบบตัวต่อตัวกับคู่สนทนา เพื่อส่งเสริมให้มุสลิมดำเนินชีวิตอย่างมีคุณธรรมตามหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปฏิบัติศาสนกิจให้ครบถ้วน ผลตอบรับจากคนในชุมชนมีสองลักษณะใหญ่ ๆ คือ 1) เชิงบวก ทำให้มุสลิมปฏิบัติตนอยู่ในแนวทางของศาสนาอิสลามมากขึ้น และ 2) เชิงลบ ทำให้เกิดความไม่เป็นระเบียบในมัสยิดที่พวกเขาไปพัก

Keywords:

Da'awah Tableegh group,
identity,
good Muslim being,
Islamic propagation.

Abstract

The objectives of this research were to investigate: 1) the notable identities of the Da'awah Tableegh group that work to disseminate Islam in a community in Chachoengsao Province; 2) the identity usage of the Da'awah Tableegh group in the Islamic teaching; and 3) responses of community members to the role of the Da'awah Tableegh group in disseminating Islamic teaching. The research was conducted utilizing qualitative research methodology. Data were collected by means of in-depth interviews and participant observation. Research findings indicated that the Da'awah Tableegh group has three notable identities, as follows: 1) self-cultivators using methods believed to be practiced by the Prophet Muhammad; 2) practitioners who perform daily activities in the Islamic path; and 3) successors of the Prophet Muhammad in the mission of Islamic propagation. These are reflected through their practices and methods of disseminating Islamic teaching to the target community by means of face-to-face communication between interlocutors to encourage Muslims to live morally according to Islamic principles. Feedback from the community members can be classified into two types: 1) positive feedback reflected in their efforts to help Muslims in the community to increase their practices according to Islamic principles; 2) negative feedback reflected through the disorder in the mosque where they stay.

1. ที่มาและความสำคัญ

มนุษย์มักจะต้องใช้อัตลักษณ์ในการกำหนดตัวตนทั้งในระดับปัจเจกบุคคล กลุ่ม และสังคม เพื่อให้เกิดความแตกต่างจากผู้อื่น อย่างไรก็ตาม แม้จะเกิดอัตลักษณ์ขึ้นแล้ว มันจะยังคงไม่หยุดนิ่งและสามารถเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทต่าง ๆ ได้ (ศิริพร ภักดีผาสุข, 2561, น. 9-19) บ่อยครั้งที่มนุษย์มักจะใช้ภาษาเป็นสื่อกลางในการแสดงออกถึงอัตลักษณ์ ผ่านการสื่อสารระหว่างตนเองกับบุคคลอื่นในสังคม และพยายามรักษาอัตลักษณ์เหล่านั้นไว้ให้คงอยู่ต่อไป (สุรพงษ์ โสธนะเสถียร, 2559, น. 108-112; อานันท์ กาญจนพันธุ์ และคณะ, 2559, น. 49-50) ยิ่งไปกว่านั้น อัตลักษณ์ยังเป็นหนึ่งในปัจจัยที่ช่วยสร้างพลังขับเคลื่อนทางสังคมตามความเชื่อเชิงอุดมการณ์ของแต่ละกลุ่มคน เช่น การที่ชุมชนมุสลิมบางแห่งในประเทศไทยได้ประยุกต์ใช้อัตลักษณ์ศาสนาอิสลามในการสร้างสวัสดิการชุมชน เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของสมาชิกทั้งด้านความมั่นคงปลอดภัยในชีวิต การศึกษา สิ่งแวดล้อม และการเงิน (แสน กิรตินวนันท์ และ สิริยา รัตนช่วย, 2562, น. 40-48) โดยนัยดังกล่าวนี้ การทำความเข้าใจและยอมรับในอัตลักษณ์ของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งจึงเป็นสิ่งสำคัญมากในการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติในทางตรงกันข้าม การไม่ยอมรับหรือขาดความเข้าใจในอัตลักษณ์ของบุคคลอื่นที่มีความแตกต่างไปจากตนเองเป็นหนึ่งในสาเหตุสำคัญของการเกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคนสองกลุ่มหรือมากกว่าที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เดียวกัน ดังเช่นในกรณีของความรุนแรงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยที่มีความขัดแย้งระหว่างกลุ่มที่มีอัตลักษณ์ต่างกันเป็นฐานด้วย (บุญเอื้อ บุญฤทธิ์, 2556, น. 54)

กลุ่มคนที่นับถือศาสนาอิสลาม หรือชาวมุสลิม มักจะมีอัตลักษณ์ที่สำคัญบางประการร่วมกัน โดยยึดโยงกับคำสอนของศาสนา ทั้งนี้เนื่องจากศาสนาอิสลามมีคำสอนให้ผู้นับถือนยึดมั่นในหลักธรรมและนำมาใช้ในการดำเนินชีวิต อีกทั้งยังเน้นให้เผยแพร่คำสอนของศาสนาเพื่อส่งเสริมคุณธรรมให้แก่มนุษยชาติทุกกลุ่มทั่วโลก จึงมีหน่วยงานและกลุ่มคนที่ดำเนินกิจกรรมด้านการเผยแพร่ศาสนาอยู่จำนวนมาก ซึ่งมีจุดประสงค์ร่วมกันคือ มุ่งให้มนุษย์ปฏิบัติตนอยู่บนแนวทางของศาสนาอิสลามที่ถูกต้อง (อับดุลเลาะ หนุ่มสุข, 2562, น. 38) ที่พบเห็นได้อย่างชัดเจนคือกิจกรรมการ “ตะอ์วะฮ์” ซึ่งหมายถึงการเผยแพร่ศาสนา ชักชวนให้มนุษย์ทำความดีและละเว้นจากความชั่ว ซึ่งเป็นสิ่งที่อัลลอฮ์พระผู้เป็นเจ้าสูงสุดดำรัสให้มุสลิมทุกคนปฏิบัติตาม ดังนั้นมุสลิมจึงต้องมีความมุ่งมั่นในการปฏิบัติตามบัญญัติข้อนี้ (สำนักจุฬาราชมนตรี, 2563) “กลุ่มตะอ์วะฮ์ดับลีซ” เป็นหนึ่งในกลุ่มมุสลิมที่ขับเคลื่อนกิจกรรมการเผยแพร่ศาสนาอิสลาม กิจกรรมสำคัญที่กลุ่มนี้ปฏิบัติคือ การออกไปเยี่ยมเยียนและพบปะพูดคุยกับชาวมุสลิมที่อาศัยอยู่ในชุมชนต่าง ๆ พร้อมทั้งเชิญชวนให้คนเหล่านี้ปฏิบัติศาสนกิจให้ครบถ้วน และมีความศรัทธาที่แท้จริงต่อเอกองค์อัลลอฮ์ หรือในบางกรณีอาจต้องตอบปัญหาด้านศาสนาที่ชาวบ้านสงสัยด้วยเช่นกัน (ณัฐพงศ์ สอนดี, 2559, น. 10-58) จึงอาจกล่าวได้ว่า การทำงานของมุสลิมกลุ่มนี้มีส่วน

ช่วยฟื้นฟูอัตลักษณ์มุสลิม ผ่านการส่งเสริมให้มุสลิมในชุมชนมีพฤติกรรมที่อยู่ในแนวทางของศาสนาอิสลามอย่างเคร่งครัด และครอบคลุมมิติต่าง ๆ ของการดำเนินชีวิต อันเป็นการส่งเสริมให้มีคุณธรรมในการดำรงชีวิตนั่นเอง (อัสรี มาหะมะ, ม.ป.ป.)

อย่างไรก็ตาม งานวิจัยเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของชาวไทยมุสลิมที่ผ่านมามักเป็นการศึกษาอัตลักษณ์ในภาพรวมระดับชุมชน โดยไม่แยกออกเป็นกลุ่มย่อย ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มนักวิชาการศาสนาหรือกลุ่มย่อยอื่น ๆ โดยยังขาดการศึกษาถึงอัตลักษณ์ของกลุ่มตะวัละฮ์ระดับลิข ซึ่งเป็นกลุ่มมุสลิมที่ทำงานเผยแผ่ศาสนาของศาสนาอิสลามที่มีบทบาทสำคัญในการทำงานด้านนี้ในพื้นที่ต่าง ๆ มาเป็นเวลานาน โดยมักจะใช้มัสยิดเป็นฐาน อีกทั้งยังคงถูกตั้งคำถามในความเป็นตัวตนและวิธีการปฏิบัติตนตามแนวทางของพวกเขา (สมัคร์ กอเซ็ม, 2555, น. 320) โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีของมุสลิมในพื้นที่ภาคตะวันออกของประเทศไทย ดังเช่น จังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งมีมัสยิดตั้งอยู่เป็นจำนวนมากถึง 67 แห่ง (สำนักงานคณะกรรมการอิสลามฉะเชิงเทรา, ม.ป.ป.) แต่ผู้วิจัยพบว่า งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับมุสลิมในพื้นที่นี้ยังมีน้อย ซึ่งมุสลิมในจังหวัดนี้มีบรรพบุรุษเป็นคนไทยเชื้อสายมลายูจากภาคใต้ตอนล่างที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่ชุมชนคลอง 18-21 มาเป็นเวลานานแล้ว โดยพบมากในอำเภอเมืองฉะเชิงเทรา อำเภอแปลงยาว อำเภอบางปะกง อำเภอบางน้ำเปรี้ยว และบางส่วนของอำเภอบ้านโพธิ์ ทั้งนี้อำเภอที่มีจำนวนมุสลิมอาศัยอยู่มากที่สุดคือ อำเภอบางน้ำเปรี้ยว (จังหวัดฉะเชิงเทรา, 2564) อีกทั้งยังเป็นที่ตั้งของศูนย์รวมกลุ่มตะวัละฮ์ระดับลิขประจำจังหวัดอีกด้วย ดังนั้น การศึกษาอัตลักษณ์ของกลุ่มตะวัละฮ์ระดับลิขในการเผยแผ่ศาสนาในพื้นที่นี้จึงน่าสนใจ เพราะเป็นการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของมุสลิมกลุ่มหนึ่งที่มีบทบาทโดดเด่นในการส่งเสริมและชี้แนะวิธีการปฏิบัติตนตามหลักศาสนาอิสลาม ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตร่วมกันด้วยความเข้าใจในความหลากหลายและแตกต่างด้านศาสนาในสังคมไทย และยังมีส่วนช่วยปรับปรุงการทำงานเผยแผ่ศาสนาของมุสลิมกลุ่มนี้ได้ไปอีกทางหนึ่งด้วย

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของกลุ่มตะวัละฮ์ระดับลิขที่ทำงานเผยแผ่ศาสนาอิสลามในระดับชุมชนในจังหวัดฉะเชิงเทรา

2.2 เพื่อศึกษาการใช้อัตลักษณ์ของกลุ่มตะวัละฮ์ระดับลิขในการเผยแผ่หลักธรรมอิสลาม

2.3 เพื่อศึกษาการตอบรับที่มีต่อบทบาทของกลุ่มตะวัละฮ์ระดับลิขในการเผยแผ่หลักธรรมอิสลาม

3. ทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับอัตลักษณ์

อัตลักษณ์ (identity) เป็นสิ่งที่ช่วยอธิบายภาพรวมของปัจเจกบุคคล กลุ่มคน หรือสังคม โดยมีได้ยึดโยงกับความเป็นหนึ่งเดียว เพียงแต่มุ่งแสดงถึงตัวตนที่มีลักษณะเฉพาะเจาะจงเป็นหลักสำคัญ (ซูไวบะห์ โต๊ะตาหยง, 2561, น. 8) ในขณะเดียวกัน อัตลักษณ์ยังสามารถแสดงให้เห็นถึงหลักคิดหรือแนวทางในการดำรงชีพของปัจเจกบุคคล หรือกลุ่มบุคคลได้ ผ่านการสร้างการรับรู้ ทั้งความเหมือนและความต่างระหว่างบุคคลนั้นกับบุคคลอื่นในสังคม (ดาราพร ศรีม่วง, 2556, น. 16) และยังแสดงให้เห็นถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและสังคมที่พวกเขาอาศัยอยู่ แนนอนว่า อัตลักษณ์นั้นปรากฏให้เห็นได้ในหลายระดับ ตั้งแต่ระดับปัจเจกบุคคลไปจนถึงระดับสังคม ด้วยเหตุที่มนุษย์ต้องอาศัยอยู่ในสังคมหนึ่ง ๆ จึงส่งผลให้อัตลักษณ์ของปัจเจกบุคคลไม่อาจแยกขาดออกจากอัตลักษณ์กลุ่มของสังคมที่ตนเป็นสมาชิกได้ อีกทั้งอัตลักษณ์ทั้งสองระดับนี้ยังมีปฏิสัมพันธ์กันอยู่ตลอดเวลา และมักจะมีการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น (ฉลาดชาย รมิตานนท์, 2545 อ้างถึงใน พระครูโสภณพุทธิศาสตร์ และ พระมหาสุทิตยอำภากโร, 2562, น. 1984) โดยมีภาษาเป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดอัตลักษณ์ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการแสดงถึงการมีตัวตนของปัจเจกบุคคลหรือสังคมนั้น ๆ เมื่อมนุษย์รับรู้ถึงการมีตัวตนของตนเองแล้ว พวกเขามักจะพยายามรักษาตัวตนของตนเองให้ปรากฏขึ้นในสังคมอย่างต่อเนื่อง (สุรพงษ์ โสธนะเสถียร, 2559, น. 108-112) ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าอัตลักษณ์เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นจากการที่มนุษย์คนหนึ่งอาศัยอยู่ในสังคม โดยมนุษย์ใช้อำนาจเพื่อกำหนดหรือปรับเปลี่ยนความหมายในระดับต่าง ๆ ผ่านพื้นที่ความรู้ในสังคมที่เอาไว้ใช้สำหรับต่อรองอำนาจและกำหนดความหมายของสิ่งต่าง ๆ บนโลก ซึ่งอาจมีความขัดแย้งกันเอง เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันได้ เพราะความรู้เป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อการมีปฏิริยาโต้ตอบกันระหว่างบุคคลต่าง ๆ ในสังคม (ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ, บรรณาธิการ, 2558, น. 62-162)

นอกเหนือจากอัตลักษณ์ในระดับปัจเจกบุคคลแล้ว ยังมีอัตลักษณ์ในระดับกลุ่มที่เรียกว่า อัตลักษณ์ร่วม (collective identity) ที่เกิดจากการมีลักษณะหรือคุณสมบัติบางอย่างของสมาชิกในสังคมหรือกลุ่ม จนกระทั่งกลายเป็น “ความเป็นพวกเรา (weness)” ตัวอย่างเช่น การมีภูมิลำเนาเดียวกัน การนับถือศาสนาเดียวกัน หรือการมีทัศนคติต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งเหมือนกัน ฯลฯ ส่งผลให้สมาชิกในกลุ่มเกิดการรับรู้สิ่งต่าง ๆ ไปในทิศทางเดียวกัน อย่างไรก็ตาม ในอัตลักษณ์ร่วมมิได้มีแต่สิ่งที่สอดคล้องหรือไปในทิศทางเดียวกันทั้งหมด แต่ยังคงมีความเลื่อนไหล (fluidity) และความขัดแย้ง (paradox) ปะปนอยู่ด้วย (Cerulo, 1997, pp. 386-387) ดังนั้นอัตลักษณ์ร่วมจึงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการสนทนา (conversation) ระหว่าง

สมาชิกมากกว่าการที่มีความเชื่อร่วมกัน นักวิชาการจึงนิยมศึกษาอัตลักษณ์ร่วม โดยพิจารณาจากข้อความหรือคำพูดต่าง ๆ ที่ปรากฏขึ้นในกลุ่มมากกว่าการพิจารณาความเชื่อในจิตใจของสมาชิกภายในกลุ่ม (Hardy et al., 2005, pp. 61-65)

ศาสนาเป็นหนึ่งในปัจจัยที่ช่วยสร้างอัตลักษณ์ร่วมให้เกิดขึ้นในสังคม เพราะศาสนาทำให้มนุษย์มีความเข้าใจในเรื่องการดำรงอยู่ร่วมกันบนโลก อันช่วยให้มนุษย์เกิดการเชื่อมโยงทางสังคม ผ่านการทำกิจกรรมทางศาสนาในหมู่ผู้ศรัทธาร่วมกัน การเกิดอัตลักษณ์ที่เชื่อมโยงกับศาสนามีเงื่อนไขที่ต้องคำนึงถึง 3 ประการสำคัญ ได้แก่ 1) การตีความเรื่องโลกและความทุกข์ในมนุษย์ 2) การตีความคำสอนหรือให้คำแนะนำในการดำรงชีพ และ 3) แนวทางการดำรงชีพภายใต้หลักศรัทธาทางศาสนา (Dehghani, 2018, pp. 1539-1541) ในกรณีของศาสนาอิสลาม มีอัตลักษณ์สำคัญคือ แนวทางการปฏิบัติตนและอุดมการณ์ต่าง ๆ ที่ครอบคลุมทุกมิติของการดำเนินชีวิตของบรรดาผู้ศรัทธา ซึ่งมีที่มาจากพระพจนารถของเอกองค์อัลลอฮ์ที่ถูกบันทึกและรวบรวมไว้ในคัมภีร์อัลกุรอาน รวมไปถึงคำสอนและการปฏิบัติตนของศาสนามุฮัมมัด (มีชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “หะดีษ”) แต่ในความเป็นจริงยังพบได้อยู่ทั่วไปว่า มุสลิมกลุ่มต่าง ๆ มีความเข้าใจในอัตลักษณ์อิสลามที่แตกต่างกันไปตามความเชื่อของตนเอง ซึ่งอาจยืดโยงกับจารีตประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์หรือกลุ่มอื่น ๆ ทางสังคมด้วยก็ได้ จึงส่งผลให้มุสลิมมีความหลากหลายในวิถีการดำเนินชีวิต โดยอาจมีความแตกต่างบ้างในบางเรื่องตามกลุ่มดังกล่าวได้ด้วยเช่นกัน (Abdullah, 1997, as cited in Racijs, 2004, p. 117)

กล่าวโดยสรุป อัตลักษณ์เป็นสิ่งที่ช่วยให้ปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มบุคคลมีความเป็นตัวตนเกิดขึ้นในสังคม นอกจากนี้อัตลักษณ์ยังช่วยให้มนุษย์สามารถจำแนกบุคคลออกเป็นกลุ่มต่าง ๆ เพื่อสร้างความเข้าใจและมีปฏิกริยาโต้ตอบกับบุคคลในกลุ่มนั้นได้ โดยสิ่งที่เข้ามาช่วยสร้างอัตลักษณ์ในระดับกลุ่มคือ ความเป็นพวกเดียวกันที่เกิดจากการมีคุณสมบัติหรือเงื่อนไขบางอย่างร่วมกัน ซึ่งหนึ่งในนั้นคือ การนับถือศาสนาเดียวกัน เพราะศาสนาช่วยสร้างกฎเกณฑ์ ความเข้าใจ และแนวทางในการปฏิบัติตนให้แก่ศาสนิกชนที่นับถือศาสนานั้น ๆ กับโลกภายนอก อีกทั้งยังมีความพยายามรักษาอัตลักษณ์ที่เชื่อมโยงกับศาสนาให้ดำรงอยู่โดยนำไปเป็นส่วนหนึ่งของการเผยแพร่ศาสนาในกลุ่มที่นับถือศาสนาเดียวกัน เพื่อมุ่งหวังให้เป็นคนดีตามความเชื่อและค่านิยมที่เกี่ยวข้อง ดังนั้นอัตลักษณ์ในระดับปัจเจกบุคคลและอัตลักษณ์ร่วมของกลุ่มคนที่นับถือศาสนาเดียวกันและอาศัยอยู่ด้วยกันจึงมีอาจแยกออกจากกันได้อย่างเด็ดขาด

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4.1 การสร้างและรักษาอัตลักษณ์มุสลิม

มัสยิดเป็นศาสนสถานของศาสนาอิสลามและเป็นศูนย์กลางของชุมชนมุสลิมทุกพื้นที่ ดังตัวอย่างงานวิจัยเกี่ยวกับมุสลิมในพื้นที่ภาคอีสานของประเทศไทยที่ใช้มัสยิดเป็นศูนย์กลางในการทำกิจกรรมของชุมชน ทั้งกิจกรรมทางโลกและกิจกรรมทางศาสนา ซึ่งช่วยสร้างและรักษาอัตลักษณ์ให้เกิดขึ้นตั้งแต่ระดับปัจเจกไปจนถึงระดับชุมชนด้วย โดยเป็นการผสมผสานระหว่างอัตลักษณ์ที่เกี่ยวกับชาติพันธุ์ของแต่ละกลุ่ม ซึ่งมีการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นเข้ากับอัตลักษณ์มุสลิมที่มีฐานมาจากคำสอนของศาสนาอิสลาม อัตลักษณ์ประเภทหลังนี้มักจะสะท้อนผ่านการศรัทธาและการประพฤติตนตามหลักศาสนาอิสลาม เช่น การตั้งชื่อบุตรหลานเป็นภาษาอาหรับ และการประดับตกแต่งบ้านด้วยภาพตัวอักษรภาษาอาหรับที่เกี่ยวข้องกับข้อความหรือสัญลักษณ์ทางศาสนา ซึ่งส่วนมากเอามาจากคัมภีร์อัลกุรอาน ฯลฯ (จิรศักดิ์ โสธะสัน, 2550, น. 118-135) โดยนัยนี้ชาวไทยมุสลิมจึงมีความเชื่อทางศาสนาที่แตกต่างจากชาวไทยกลุ่มอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวไทยมุสลิมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยที่มักจะมีความเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ของอดีตราชอาณาจักรปัตตานี การใช้ภาษามลายู และการดำรงชีวิตตามหลักศาสนาอิสลามอย่างชัดเจน ซึ่งมักจะแสดงออกในรูปของการแต่งกายที่มีัดชิดตามหลักศาสนาอิสลาม แต่มีการออกแบบลวดลายของเสื้อผ้าแบบมลายูนิยม การปรุงและรับประทานอาหารอย่างถูกต้องตามหลักศาสนาอิสลาม แต่อาจมีรายการอาหารตามท้องถิ่นนิยม การจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา และการทำพิธีกรรมในช่วงวัยต่าง ๆ ของชีวิตตามหลักศาสนา นอกจากนี้ พวกเขายังมีการนิยามตนเองว่าเป็นคนมลายูและใช้ภาษามลายูเป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดวัฒนธรรมต่าง ๆ (แพรว ศิริศักดิ์ดำเกิง, 2546, น. 196-204)

4.2 พลวัตของอัตลักษณ์ชาวไทยมุสลิม

ชาวไทยมุสลิมมีการผสมผสานระหว่างอัตลักษณ์ที่มาจากวิถีของแต่ละชาติพันธุ์กับอัตลักษณ์ที่ได้รับอิทธิพลจากคำสอนของศาสนาอิสลามมาตั้งแต่อดีต แต่ต่อมาได้มีการปรับเปลี่ยนไปให้ความสำคัญกับอัตลักษณ์ที่มาจากอิทธิพลของศาสนาอิสลามมากขึ้น โดยในปัจจุบันนี้กลุ่มตะวัละฮ์ฮับบียะฮ์เป็นหนึ่งในกลุ่มผู้ที่มีบทบาทในการถ่ายทอดอัตลักษณ์อิสลามให้มีความโดดเด่นเหนืออัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ไปยังมุสลิมในชุมชนต่าง ๆ โดยหวังเพิ่มความศรัทธาในศาสนาของมุสลิมให้มีความเข้มข้นและถูกต้องมากขึ้น ซึ่งในอดีตผู้ที่มีบทบาทนี้มักจะเป็นเพียงสมาชิกในครอบครัวและผู้นำของสถาบันการศึกษาศาสนาอิสลามเท่านั้น แต่ถึงกระนั้นอัตลักษณ์มุสลิมที่เชื่อมโยงกับชาติพันธุ์ดั้งเดิมของพวกเขา ยังถูกดำรงและมีความพยายามสืบทอดต่อไปอย่างคู่ขนานกัน ตัวอย่างเช่น ในชุมชนมุสลิม เสรีไทยซอย 4

กรุงเทพมหานคร ที่เป็นคนชาติพันธุ์มลายูอาศัยร่วมกันอยู่เป็นชุมชน พวกเขาสามารถรักษาอัตลักษณ์มุสลิมมลายูไว้ได้จนถึงในปัจจุบัน ซึ่งประกอบไปด้วย 1) การสื่อสารด้วยภาษามลายู 2) การแต่งกายด้วยเสื้อผ้ามลายูที่มีการปรับให้เหมาะสมกับยุคสมัยและคำนึงถึงความถูกต้องตามหลักศาสนาอิสลาม 3) การนิยมรับประทานอาหารมลายูแบบจังหวัดชายแดนใต้ 4) การใช้คำสอนของศาสนาอิสลามในการดำเนินชีวิตแต่มีการแก้ไขประเพณีบางอย่างให้เหมาะสมกับบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป และ 5) การจัดการชุมชนตามหลักอิสลามเพื่อให้สมาชิกในชุมชนมีความรู้ความเข้าใจและปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้องตามหลักคำสอนของศาสนา (ซูโวกะห์ โต๊ะตาหยง, 2561, น. 113-155)

4.3 แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่ศาสนาอิสลามในประเทศไทย

มีแนวคิดในการเผยแผ่ศาสนาอิสลามที่มีอิทธิพลสูงต่อการเคลื่อนไหวเพื่อการทำงานศาสนาอิสลามในสังคมมุสลิมของประเทศไทยอยู่ 2 แนวคิด คือ แนวคิดซูฟี (Sufism) และแนวคิดสะลัฟ (Salafism) โดยแนวคิดซูฟีเป็นแนวคิดที่สนับสนุนให้มุสลิมฝึกฝนตนเองตามแนวทางของศาสนาอิสลาม ด้วยการปฏิบัติตัวในการดำเนินชีวิตให้เป็นที่รักของพระผู้เป็นเจ้า โดยเน้นการรำลึกถึงอัลลอฮ์ (ซิกรุลลอฮ์) และการมั่นใจในอำนาจของพระผู้เป็นเจ้า (ยาซีน) ที่จะกำหนดความเป็นไปต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิต ซึ่งกลุ่มตะวัะฮ์ฮ์ดัลลีสมมีความเชื่อมั่นในแนวคิดนี้ และมีทัศนะว่า ความประพฤติของมนุษย์ขึ้นอยู่กับความปรารถนาส่วนบุคคล หากบุคคลใดที่มีความปรารถนาที่จะกระทำดีให้เป็นที่ยอมรับของอัลลอฮ์และมุ่งหา “ความสุขที่แท้จริง” ตามหลักของศาสนาอิสลาม บุคคลนั้นก็จะเป็นคนดี แต่ถ้ามนุษย์มุ่งแสวงหาความสุขส่วนตัวบนโลกนี้มากกว่าความสุขตามหลักอิสลามที่ให้ความสำคัญกับโลกหน้าก็จะทำให้ประสบกับความชั่วร้าย ซึ่งกลุ่มตะวัะฮ์ฮ์ดัลลีสมที่ยึดมั่นในแนวคิดนี้ด้วยได้ให้ความสำคัญกับหลักการในการดำเนินชีวิต 6 ประการ ดังต่อไปนี้ 1) การอธิบายความหมายของคำปฏิญาณตนที่ใช้ประกอบพิธีการเข้ารับอิสลามให้มุสลิมในชุมชนได้รับฟังอย่างละเอียด 2) การอดทนกับความต้องการหรืออารมณ์เบื้องต้น เพื่อนำพาตนเองสู่การภักดีที่แท้จริงต่ออัลลอฮ์ 3) การสนับสนุนให้มุสลิมมีความเห็นชอบในการเดินทางออกจากสภาพแวดล้อมเดิม ๆ เพื่อให้ตนเองเป็นอิสระจากสิ่งแวดล้อมที่ยั่วยุให้ออกนอกกรอบการดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม 4) การประกาศเชิญชวนในพื้นที่สาธารณะหรือเข้าพบกับบุคคลต่าง ๆ ในชุมชน เพื่อเผยแผ่คำสอนของศาสนาอิสลาม โดยใช้วิธีการเคาะประตูบ้านและทำการสนทนาแบบตัวต่อตัวกับบุคคลนั้น 5) การระลึกถึงอัลลอฮ์และพละการของพระองค์ เพื่อชำระล้างจิตใจของแต่ละคนให้มีความสะอาด และ 6) การดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่าย และ “มอบกายถวายตน” แต่อัลลอฮ์โดยไม่ตั้งข้อสงสัยหรือหาเหตุผลใด ๆ มาอ้าง เพื่อหลีกเลี่ยงสิ่งที่เป็นกำหนัดหรือความประสงค์ของพระองค์ที่ทรงกระทำต่อโลกนี้ (มะซาการี อาแด, 2543, น. 153-164) แนวคิดที่สองคือ “สะลัฟ” เน้นการรักษาความบริสุทธิ์ของศาสนาอิสลามด้วยการประพฤติตนตามคำรัสของ

อัลลอฮ์ที่ปรากฏในคัมภีร์อัลกุรอานร่วมกับจริยวัตรของท่านศาสดามุฮัมมัดอย่างเคร่งครัด ทั้งในด้านของตัวบทที่เป็นลายลักษณ์อักษรและเจตจำนงของคำสอนนั้น ๆ ดังนั้นผู้ที่ยึดถือตามแนวทางนี้จึงมักจะต่อต้านการใช้หลักตรรกวิทยามาตีความคำสอนของศาสนา ผู้ที่ริเริ่มเผยแพร่แนวคิดนี้ให้แพร่หลาย คือ กลุ่มมุสลิมที่สำเร็จการศึกษาจากบางประเทศในแถบตะวันออกกลาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งซาอุดีอาระเบีย พวกเขามีจุดมุ่งหมายในการสร้างสังคมมุสลิมที่แท้จริง ด้วยการเผยแพร่ความรู้และความเชื่อต่าง ๆ ที่ถูกต้องตามหลักคำสอนของศาสนาอิสลามตามที่พวกเขาได้เล่าเรียนมา อีกทั้งยังสนับสนุนให้ยกเลิกการปฏิบัติตามประเพณีต่าง ๆ ในชุมชนท้องถิ่นที่ขัดแย้งกับหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม ผู้ที่อยู่ในแนวทางสะลัฟมักจะใช้วิธีการดังต่อไปนี้ในการเผยแพร่ศาสนา คือ 1) การอธิบายเนื้อหาคำสอนในคัมภีร์อัลกุรอาน รวมไปถึงจริยวัตรของศาสดามุฮัมมัด 2) การแสดงออกถึงความเห็นที่สอดคล้องและปฏิเสธความคิดของนักวิชาการศาสนาอิสลามกลุ่มต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม 3) การใช้อรรถาธิบายความรู้ด้านศาสนา ร่วมกับหลักจิตวิทยาในการเผยแพร่ศาสนา 4) การปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ผู้อื่นที่พบเห็น และ 5) การอ้างอิงแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ทางศาสนาอย่างน่าเชื่อถือ โดยเริ่มตั้งแต่การใช้หลักฐานจากคัมภีร์อัลกุรอาน จริยวัตรของศาสดามุฮัมมัดไปจนถึงความคิดเห็นของนักวิชาการในยุคปัจจุบัน (กอนีเตะห์ บุงอตาหยง, 2550, น. 21-240)

4.4 บทบาทของกลุ่มตะฮะวะฮ์ฮ์ดับลีซ

ในประเทศมาเลเซีย กลุ่มตะฮะวะฮ์ฮ์ดับลีซสามารถเข้าถึงกลุ่มคนทั้งที่เป็นและไม่เป็นมุสลิมในพื้นที่ต่าง ๆ ได้อย่างดี เพราะพวกเขาแบ่งเป็นกลุ่มขนาดเล็กและเดินทางไปทำกิจกรรมทั้งในพื้นที่เขตเมืองและชนบท ส่งผลให้พวกเขามีบทบาทที่โดดเด่นในการเผยแพร่คำสอนของศาสนาอิสลามให้แก่ประชาชนที่มีได้นับถือศาสนาอิสลาม เพื่อให้ประชาชนเหล่านั้นได้รู้จักและมีความเข้าใจที่ถูกต้องต่อหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม รวมไปถึงการฟื้นฟูความประพฤติของมุสลิมให้ปฏิบัติตามสอดคล้องกับหลักศาสนาอิสลามตามแนวทางของศาสดามุฮัมมัดได้มากยิ่งขึ้น พวกเขาได้รับอิทธิพลทางความคิดจากสำนักคิด “วะฮาบี (Wahabi)” ผ่านปัญญาชนที่จบการศึกษาจากประเทศในกลุ่มอาหรับ ดังนั้นเมื่อเยาวชนกลุ่มนี้สำเร็จการศึกษาจึงนำความรู้ที่ตนได้รับไปเผยแพร่ต่อยังบ้านเกิด เพื่อสร้างการปฏิรูปศาสนาที่บ้านเกิดของตน (ภัทรมน กาเหรัมย์, 2554, น. 111-113)

ในประเทศไทย กลุ่มตะฮะวะฮ์ฮ์ดับลีซมีบทบาทสำคัญในการช่วยดำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์และเสริมสร้างความเป็นมุสลิมบนหลักคุณธรรมให้เกิดขึ้นได้เป็นที่ประจักษ์ ผ่านการปฏิบัติตัวและทำกิจกรรมเยี่ยมเยือนพร้อมกับสื่อสารเชิญชวนสมาชิกชุมชนต่าง ๆ ที่พวกเขาเดินทางไปถึงให้ร่วมกันปฏิบัติตาม ซึ่งมุสลิมที่ได้รับสารจากกลุ่มนี้ส่วนมากจะมีความศรัทธาในศาสนาและพยายามเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมกรดำเนินชีวิตด้วยการปฏิบัติตามคำสอนของศาสนาอิสลามให้มากขึ้น ซึ่งสามารถเห็นได้จากที่พวกเขาทำการละหมาดบ่อยขึ้น ทั้งการละหมาดคนเดียวที่บ้าน

และการรวมตัวกันละหมาดเป็นกลุ่ม (ละหมาดญะมาอะฮ์) ที่มีสยิดประจำชุมชน มีการกล่าวบทवादที่แสดงการรำลึกและสรรเสริญพระเจ้า (ซิกรุลลอฮ์) การสื่อสารระหว่างกลุ่มจะอวัะฮ์ดับลิซกับมุสลิมในชุมชนเกิดขึ้นใน 3 ลักษณะ ได้แก่ 1) การสื่อสารจากบนลงล่าง เป็นการสื่อสารเพื่อเผยแผ่ความรู้หรือข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับหลักธรรมของศาสนาอิสลามจากกลุ่มไปยังผู้ฟังซึ่งเป็นคนในชุมชน 2) การสื่อสารจากล่างขึ้นบน เป็นการสื่อสารจากผู้ฟังที่เป็นคนในชุมชนกลับไปยังสมาชิกกลุ่มอวัะฮ์ดับลิซเพื่อสอบถามปัญหาต่าง ๆ ทางศาสนาที่ตนเองสงสัย และ 3) การสื่อสารแนวราบมักจะใช้เป็นการสื่อสารในเรื่องทั่ว ๆ ไปที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับศาสนา (ณัฐพงศ์ สวนดี, 2559, น. 57-65) ยิ่งไปกว่านั้นยังพบว่า ในบางพื้นที่ของประเทศไทย กลุ่มอวัะฮ์ดับลิซยังมีบทบาทอื่นเพิ่มเติมขึ้นอีก โดยมีรายงานว่า พวกเขาอาจทำหน้าที่เป็นครูสอนศาสนาแก่เด็กในชุมชนที่ขาดแคลนบุคลากรด้านนี้ เป็นผู้นำในการปฏิญาณตนสำหรับบุคคลที่ต้องการเข้ารับศาสนาอิสลาม และการนำมุสลิมใหม่บางคนเข้าร่วมกับกลุ่มและติดตามไปเผยแผ่ศาสนาในต่างพื้นที่ กลยุทธ์นี้จะช่วยหล่อหลอมความเป็นมุสลิมที่ชัดเจนขึ้นให้แก่มุสลิมใหม่ โดยผ่านการปฏิบัติศาสนกิจอย่างซ้ำ ๆ จนเกิดเป็นความเคยชิน ซึ่งการหล่อหลอมสิ่งเหล่านี้จะดำเนินอย่างค่อยเป็นค่อยไป แต่สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงได้อย่างล้าลึก (สมัคร์ กอเซ็ม, 2556, น. 86-146)

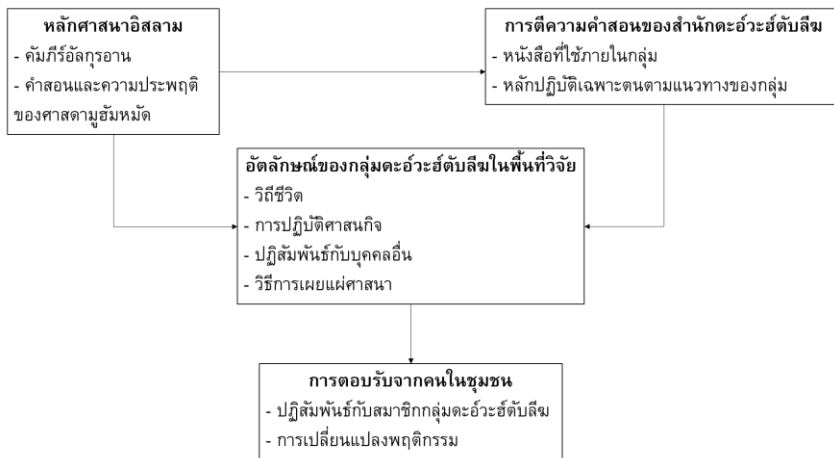
5. กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เน้นศึกษาอัตลักษณ์ของกลุ่มอวัะฮ์ดับลิซในศูนย์อวัะฮ์ประจำจังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งเป็นกลุ่มหลักที่มีบทบาทในการเผยแผ่ศาสนาอิสลามในพื้นที่ของจังหวัดนี้ โดยใช้แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับอัตลักษณ์ ทั้งอัตลักษณ์ระดับกลุ่มและอัตลักษณ์ระดับปัจเจกบุคคล เนื่องจากอัตลักษณ์ทั้งสองประเภทนี้มีปฏิสัมพันธ์กันอยู่ตลอดเวลา อิทธิพลจากอัตลักษณ์ทั้งสองประเภทนี้ส่งผลให้มุสลิมในพื้นที่วิจัยมีรายละเอียดด้านการปฏิบัติตนที่แตกต่างกันในบางประการ เพราะถึงแม้มุสลิมจะมีอัตลักษณ์ที่เกิดจากการศึกษาหรือรับการถ่ายทอดหลักธรรมอิสลาม แต่ในกรณีของมุสลิมกลุ่มอวัะฮ์ดับลิซ พวกเขาจะมีอัตลักษณ์เฉพาะตนที่เกิดจากการปฏิบัติตามแนวทางของกลุ่มเพิ่มเติมขึ้นมา อัตลักษณ์เหล่านี้นอกจากจะถูกถ่ายทอดผ่านการสื่อสารระหว่างสมาชิกภายในกลุ่มด้วยกันแล้ว ยังถูกถ่ายทอดผ่านการสื่อสารไปยังบุคคลภายนอกผ่านการทำกิจกรรมเผยแผ่ศาสนา ซึ่งเป็นกิจกรรมของกลุ่มอวัะฮ์ดับลิซทั่วโลก โดยมีความเกี่ยวข้องกับปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่ 1) หลักศาสนาอิสลามที่มีมาจกเนื้อหาในคัมภีร์อัลกุรอาน ร่วมกับคำสอนและแบบอย่างด้านความประพฤติของศาสดามุฮัมมัด 2) การตีความหลักศาสนาอิสลามโดยนักวิชาการของสำนักอวัะฮ์ดับลิซเพื่อสร้างแนวทางในการดำเนินงานของกลุ่ม โดยปรากฏอยู่ในรูปแบบของหนังสือที่เผยแพร่ภายในกลุ่ม ซึ่งเป็นสิ่งที่สมาชิกกลุ่มนี้นำมาใช้ประกอบในการปฏิบัติศาสนกิจและกิจวัตรประจำวันของพวกเขา และ 3) การตอบรับจากคนในชุมชนทั้งผู้ที่มีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรม

ของกลุ่มตะวัะฮ์ดับลีซ เนื่องจากคนทั้งสองกลุ่มนี้เป็นหนึ่งในผู้ที่สามารถตระหนักและรับรู้ได้ถึงอัตลักษณ์ของกลุ่มตะวัะฮ์ดับลีซ โดยการพบเห็นและพูดคุยกับสมาชิกกลุ่มตะวัะฮ์ดับลีซที่เดินทางเข้ามาทำกิจกรรมในชุมชนอยู่เป็นประจำ

แผนภาพที่ 1

กรอบแนวคิดในการวิจัย

6. ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นกระบวนทัศน์การตีความ (interpretivism paradigm) ในการทำความเข้าใจกับปรากฏการณ์ทางสังคม ทั้งในภาพรวมและส่วนย่อยของสิ่งที่ศึกษา (พิชาयरัตนดิลก ณ ภูเก็ต, 2555, น. 86) และใช้แนวทางการศึกษาแบบ “มุสลิมศึกษา” (Muslim studies) ซึ่งเน้นศึกษาผู้ที่ประกาศตัวว่านับถือศาสนาอิสลาม แต่อาจมีพฤติกรรมบางประการที่ไม่ตรงตามหลักศาสนาด้วยก็ได้ ด้วยเหตุนี้การวิจัยครั้งนี้จึงเป็นการศึกษาเฉพาะมุสลิมที่เป็นมนุษย์ธรรมดา มิใช่การศึกษาถึงเนื้อหาที่เป็นศาสนอันศักดิ์สิทธิ์ (ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, 2541, น. 6-10) โดยมีรายละเอียดในการศึกษาดังต่อไปนี้

6.1 การรวบรวมข้อมูล การเก็บข้อมูลจากแหล่งปฐมภูมิ ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth Interview) เป็นหลัก และเสริมด้วยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participant observation)

6.1.1 การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) ดำเนินการกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informants) ซึ่งได้มาด้วยวิธีการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) โดยแบ่งเป็นสองกลุ่มคือ (1) สมาชิกของกลุ่มตะวัะฮ์ดับลีซที่สังกัดศูนย์ตะวัะฮ์ดับลีซประจำจังหวัด

ได้เดินทางเข้าสู่ภาคใต้ของไทย ผ่านประเทศมาเลเซียไปยังจังหวัดนราธิวาส แล้วขยายไปยังจังหวัดอื่น ๆ จนมีการรวมตัวเป็นกลุ่มที่เติบโตอย่างต่อเนื่องอันนำไปสู่การสร้างมัสยิดอัลนุร ซึ่งในปัจจุบันนี้ถูกนำมาใช้เป็นศูนย์รวม (มัสกัต) ของสมาชิกกลุ่มตะวัอะฮ์ฮ์ดัลบิลีประจำจังหวัดยะลา (อับดุลสุโก ดินอะ, 2563)

กลุ่มตะวัอะฮ์ฮ์ดัลบิลีมีส่วนช่วยสร้างให้เกิดพื้นที่ใหม่ในการทำกิจกรรมทางศาสนาของชาวมุสลิมในประเทศไทยท่ามกลางพื้นที่ของชนศาสนิกอื่น เช่น กรณีของจังหวัดหนองคายที่ในอดีตไม่มีมัสยิด และมุสลิมในพื้นที่นี้จำเป็นต้องเดินทางเพื่อไปละหมาดในวันศุกร์ที่มีมัสยิดในจังหวัดใกล้เคียง แต่ในเวลาต่อมา ประชาชนในจังหวัดหนองคายบางส่วนได้เปลี่ยนมานับถือศาสนาอิสลามเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากมีประชาชนบางส่วนที่เดินทางไปทำงานในต่างจังหวัดและได้เข้ารับอิสลามกับกลุ่มตะวัอะฮ์ฮ์ดัลบิลี ประชาชนเหล่านี้จึงกลายเป็นผู้นำคำสอนของศาสนาอิสลามมาเผยแผ่ต่อไปในบ้านเกิดของตน รวมทั้งยังมีมุสลิมที่เดินทางเข้ามาอาศัยในจังหวัดหนองคายเพิ่มมากขึ้น จึงนำไปสู่การสร้างมัสยิดอย่างไม่เป็นทางการขึ้นใน พ.ศ. 2542 โดยใช้ชื่อว่า “มัสยิดตะวัอะฮ์ฮ์ดัลอิสลาม” (ลักษิกา เจาะเศษ และ จักรพันธ์ ชัดชุมแสง, 2562, น. 104-105) นอกจากนี้ กลุ่มตะวัอะฮ์ฮ์ดัลบิลีในบางพื้นที่ยังทำหน้าที่เป็นครูสอนศาสนา โดยเฉพาะการสอนอ่านคัมภีร์อัลกุรอานให้แก่เยาวชนในชุมชนต่าง ๆ ตัวอย่างเช่น กลุ่มตะวัอะฮ์ฮ์ดัลบิลีที่มีนบุรีที่มุ่งหมายให้เยาวชนมุสลิมในพื้นที่สามารถอ่านคัมภีร์อัลกุรอานและท่องจำเนื้อหาในคัมภีร์ได้หมดทั้งเล่ม และยังพบว่า เยาวชนที่ศึกษาศาสนากับกลุ่มตะวัอะฮ์ฮ์ดัลบิลีกลุ่มนี้มักจะมีการปฏิบัติศาสนกิจที่เคร่งครัดเป็นพิเศษ (ฟารุก ชันราม, 2559, น. 240-243) ยิ่งไปกว่านั้นยังพบว่ามุสลิมบางคนสามารถเลิกใช้ยาเสพติดและหันมาให้ความสำคัญกับศาสนามากขึ้น เมื่อได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกและปฏิบัติตนตามแนวทางของกลุ่มตะวัอะฮ์ฮ์ดัลบิลี (อนุสรณ์ อุณโณ, 2554, น. 47-55)

สมาชิกกลุ่มตะวัอะฮ์ฮ์ดัลบิลีแสดงให้เห็นว่า พวกเขามีความเคร่งครัดในการปฏิบัติตนตามหลักศาสนาอิสลาม ผ่านการเปลี่ยนแปลงด้านการใช้ภาษาและการแต่งกายของพวกเขา ร่วมกับการเผยแผ่แนวทางการปฏิบัติตนที่เชื่อว่าเป็นของมุสลิมที่แท้จริง ซึ่งทำให้เกิดการตั้งคำถามต่อผู้นำชุมชน (อิหม่าม) ที่อายุมากและใช้ชีวิติวิธแบบชาวไทยมุสลิมดั้งเดิมที่อาจเชื่อมโยงกับความเชื่อในแต่ละท้องถิ่น ส่วนหนึ่งกระบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มนี้นำมาซึ่งความขัดแย้งเกี่ยวกับวิถีชีวิตหรือการปฏิบัติตนแบบดั้งเดิม และมีผู้นำชุมชนบางคนที่ไม่เห็นด้วยกับวิถีชีวิตและผู้นำทางอุดมการณ์ศาสนาคนใหม่ที่เข้ามาในชุมชน จนกระทั่งในบางพื้นที่ผู้นำชุมชนคนเก่าต้องไปละหมาดในมัสยิดหลังอื่นที่มีขนาดเล็กแทนการละหมาดในมัสยิดหลังใหญ่ประจำชุมชน ยิ่งไปกว่านั้นยังมีรายงานว่า ชาวบ้านในบางชุมชนมีความเห็นเชิงลบเกี่ยวกับการเข้ามาของแนวคิดทางศาสนาแบบใหม่นี้ เพราะจะทำให้พวกเขาสูญเสียรายได้สำหรับเลี้ยงดูครอบครัวจากการถูกห้ามไม่ให้นำบุตรหลานขึ้นชมกมยบบนเวที เพราะกลุ่มตะวัอะฮ์ฮ์ดัลบิลีกล่าวว่า สิ่งนี้เป็นความประพฤติกิที่บาปตามหลักศาสนา (Horstmann, 2007, pp. 114-128) นอกจากนี้

ยังปรากฏว่า กลุ่มตะวัอะฮ์ระดับลิฆบางส่วนมีแนวคิดที่รุนแรง มักจะสื่อสารโดยใช้คำพูดที่แข็งแกร่งถึงการปฏิบัติที่ต่างจากของพวกเขาจนถูกมองว่าเป็นผู้สร้างความแตกแยกระหว่างประชาชนต่างศาสนา ทั้งที่จริงแล้วในหลักการของตะวัอะฮ์หรือเผยแพร่ศาสนาระบุให้ผู้ปฏิบัติงานในด้านนี้ระมัดระวังไม่ให้สร้างความแตกแยกให้เกิดขึ้นระหว่างคนกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม (อับดุลสุโก ดินอะ, 2549, น. 57-58)

7.2 ความเป็นมาของศูนย์รวมกลุ่มตะวัอะฮ์ระดับลิฆประจำจังหวัดฉะเชิงเทรา

ศูนย์รวมกลุ่มตะวัอะฮ์ระดับลิฆประจำจังหวัดฉะเชิงเทราเป็นอาคารไม้ชั้นเดียวแบบยกพื้น ซึ่งถูกสร้างขึ้นโดยมุสลิมจากกรุงเทพมหานคร ที่เดินทางผ่านเส้นทางนี้ พวกเขาจึงสร้างอาคารไว้เพื่อพักผ่อนและละหมาด 5 เวลา ทั้งละหมาดแบบบุคคลเดี่ยวและละหมาดรวมกันเป็นกลุ่ม (ยกเว้นการละหมาดในวันศุกร์ที่ยังจำเป็นต้องไปละหมาดร่วมกันที่มัสยิดเท่านั้น) เครือญาติของผู้สร้างอาคารที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ได้ตกลงกันว่า ให้ชาวบ้านใช้อาคารแห่งนี้สำหรับทำกิจกรรมด้านศาสนา และตั้งชื่อว่า “บะแลดาร์ลุอียาดี” ในเวลาต่อมาผู้นำของกลุ่มตะวัอะฮ์ระดับลิฆระดับโลกได้ประกาศนโยบายให้ทุกรัฐในประเทศต่าง ๆ ที่มีสมาชิกของกลุ่มนี้ปฏิบัติกิจกรรมอยู่ต้องมีศูนย์รวมกลุ่มประจำพื้นที่ ดังนั้นจึงมีการประชุมร่วมกันระหว่างสมาชิกกลุ่มตะวัอะฮ์ระดับลิฆในพื้นที่นี้กับชาวบ้านในชุมชน เพื่อนำอาคารหลังนี้มาใช้เป็นศูนย์รวมของกลุ่มตะวัอะฮ์ระดับลิฆในพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทรา เพราะพวกเขาสามารถบริหารจัดการทรัพยากรต่าง ๆ ได้อย่างสะดวกและอิสระมากกว่ามัสยิด เนื่องจากไม่มีคณะกรรมการบริหารอย่างเป็นทางการ ด้วยเหตุนี้ใน พ.ศ. 2559 จึงได้มีการจัดตั้งศูนย์รวมของกลุ่มตะวัอะฮ์ระดับลิฆแห่งนี้ขึ้นอย่างเป็นทางการ แต่ถึงแม้ว่ากลุ่มตะวัอะฮ์ระดับลิฆประจำจังหวัดฉะเชิงเทราจะดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง หลังจากมีการก่อตั้งศูนย์รวมได้สำเร็จ แต่สมาชิกภายในกลุ่มยังมีจำนวนน้อย ส่งผลให้การทำกิจกรรมบางชนิดตามนโยบายของผู้นำหรือนักวิชาการตะวัอะฮ์ระดับลิฆยังไม่ครบถ้วนตามข้อกำหนด แต่ในปัจจุบันนี้มีแนวโน้มที่ดีขึ้นตามลำดับ (บอส, นามแฝง, สัมภาษณ์, 20 มกราคม 2566) โดยเป้าหมายของกิจกรรมทั้งหลายที่ถูกกำหนดขึ้น เพื่อเป็นการฝึกฝนให้สมาชิกของกลุ่มมีความคิดและความประพฤติไปในแนวทางเดียวกัน จนกระทั่งเกิดเป็นอัตลักษณ์ ของกลุ่มไปในที่สุด

7.3 อัตลักษณ์ที่โดดเด่นของกลุ่มตะวัอะฮ์ระดับลิฆ

7.3.1 ผู้ฝึกฝนตนเองด้วยวิธีการที่เชื่อว่าสืบทอดจากท่านศาสดามุฮัมมัด

การมีศรัทธาอย่างแน่วแน่ในผลบุญที่จะได้รับจากการปฏิบัติตนตามแนวทางของกลุ่มตะวัอะฮ์ระดับลิฆที่เชื่อมโยงกับอัลลอฮ์ผู้เป็นพระเจ้าสูงสุดเพียงหนึ่งเดียวตามหลักความเชื่อความศรัทธาของศาสนาอิสลาม ส่งผลให้สมาชิกของกลุ่มนี้พยายามฝึกฝนตนเองอย่างสม่ำเสมอในเรื่องการปฏิบัติตนตามแนวทางของท่านศาสดามุฮัมมัด ซึ่งได้รับคำสั่งจากเอกองค์อัลลอฮ์ที่

กำชับมนุษย์ให้กระทำความดีและห้ามไม่ให้กระทำสิ่งที่ไม่ดี โดยมีพระวจนะและจริยวัตรของ ศาสดามุฮัมหมัดเป็นแบบอย่างที่สำคัญสำหรับมุสลิมทั่วโลก ด้วยเหตุนี้สมาชิกกลุ่มตะอ์วะฮ์ฮ์ดับลิษ จึงยอมเสียสละเวลาส่วนหนึ่งเป็นระยะ ๆ ด้วยการปลีกตัวออกจากสภาพแวดล้อมเดิม ๆ ที่เคยใช้ ชีวิตโดยทั่วไปแล้วเดินทางออกจากบ้านหรือชุมชนของตนเอง เพื่อไปร่วมปฏิบัติธรรมเป็นกลุ่มใน สภาพแวดล้อมที่ดีและสงบตามมุมมองของศาสนาอิสลาม อันเป็นการฝึกฝนตนเองให้มีศรัทธาที่ มั่นคงและมีจิตใจสะอาดขึ้น ด้วยการปฏิบัติศาสนกิจต่าง ๆ อย่างเคร่งครัด ซึ่งมีทั้งศาสนกิจที่เป็น ภาควังคับให้มุสลิมทุกคนต้องปฏิบัติตาม (เรียกว่า “ฟัรฎู” เป็นศาสนกิจที่ถ้าหากมุสลิมไม่ปฏิบัติ จะถือว่าเป็นบาป) และศาสนกิจที่ส่งเสริมให้ปฏิบัติตามความสมัครใจ (เรียกว่า “สุนัต” ศาสนกิจ ประเภทนี้ถ้ามุสลิมไม่ปฏิบัติจะไม่บาป แต่ไม่ได้รับผลบุญเพิ่ม) สำหรับมุสลิมแต่ละคน โดย การปฏิบัติทั้งสองรูปแบบนี้ด้วยความบริสุทธิ์ใจเชื่อว่าจะได้รับผลบุญ ซึ่งศาสนกิจประเภทหลังนี้ กลุ่มตะอ์วะฮ์ฮ์ดับลิษจะส่งเสริมให้ปฏิบัติเพิ่มขึ้นมากขึ้น ตัวอย่างเช่น การอ่านประวัติของศาสดา องค์ก่อน ๆ จนถึงประวัติของศาสดามุฮัมหมัดและบรรดาสหายของท่าน การกล่าวบทสรรเสริญ และรำลึกถึงพระผู้เป็นเจ้า (ซิกรุลลอฮ์) การขอประทานพรจากอัลลอฮ์ไปยังศาสดา (ซอลาวาตุนบี) และการละหมาดสุนัตตามความสมัครใจ เพื่อชดเชยความบกพร่องที่อาจเกิดขึ้นในการละหมาด ภาควังคับแต่ละครั้ง ฯลฯ ดังที่บอส (นามแฝง, สัมภาษณ์, 20 มกราคม 2566) ได้อธิบายไว้ว่า “ทุกคนจะเกิดความรู้สึกว่าต้องการปรับปรุงตนเองให้เข้าใกล้ชิดกับศาสนา ... เป็นการเข้ามา เพื่อปรับปรุงตนเองให้ดีขึ้น” ในขณะที่บอม (นามแฝง, สัมภาษณ์, 12 มกราคม 2566) ได้ขยาย ความเพิ่มเติมว่า “พวกเราเปรียบเสมือนน้ำเมื่ออยู่หนึ่งก็จะเกิดการเน่าเสีย แต่ถ้ามีการไหลเวียน ก็จะมีลมสะอาดอยู่เสมอ เหมือนกับเราที่เคลื่อนย้ายตัวเองมายังมัสยิดในชุมชนและไปยัง มัสยิดอื่น ๆ อีก เพื่อเปลี่ยนสภาพแวดล้อม”

สมาชิกกลุ่มตะอ์วะฮ์ฮ์ดับลิษมีความเชื่อมั่นว่า วิธีและรูปแบบการปฏิบัติของพวกเขา หลายอย่าง เช่น การแต่งกาย การนอนหลับ การรับประทานอาหาร ฯลฯ เป็นสิ่งที่ท่านศาสดา มุฮัมหมัดเคยกระทำไว้เมื่อในอดีต โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแต่งกายด้วยชุดใต้ปและผ้าโพกศีรษะ ที่เรียกว่า “สะระบัน” เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับคนกลุ่มนี้อย่างเป็นทางการหนึ่งของคนกลุ่มนี้ ดังที่ นีม (นามแฝง, สัมภาษณ์, 26 มกราคม 2566) ผู้เป็นสมาชิกคนหนึ่งของชุมชน ได้อธิบายว่า หากจะพิจารณาว่าใครเป็นสมาชิกกลุ่มตะอ์วะฮ์ฮ์หรือไม่ “ให้ดูจากพฤติกรรมการแต่งตัวแบบ มุสลิม ... ใส่ใต้ปและโพกสะระบัน” โดยสมาชิกกลุ่มตะอ์วะฮ์ฮ์ดับลิษได้มีการส่งเสริมให้สมาชิก หรือผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มปรับเปลี่ยนการแต่งกายจากเดิมที่นิยมสวมใส่เสื้อผ้าแบบทั่วไป มาเป็นการสวมชุดใต้ปแทน ดังที่บอย (นามแฝง, สัมภาษณ์, 3 กุมภาพันธ์ 2566) ผู้ที่เคยเข้าร่วม กิจกรรมของกลุ่มตะอ์วะฮ์ฮ์ดับลิษได้กล่าวไว้ว่า “ตอนนั้นอายุ 19 แรก ๆ เราก็ไปฟังก่อน ... พอเรา ไปอยู่แล้วมันดี เขาซื้อชุดใต้ปให้ใส่ อย่างสวยเลย” สอดคล้องกับที่ผู้วิจัยสังเกตพบว่า สมาชิก

กลุ่มตะวัะฮ์ฮัตบลิ้มหลายคนมีการสอบถามสมาชิกใหม่ในกลุ่มของพวกเขาว่ามีชุดโต๊ปใส่หรือไม่ และมีสมาชิกในกลุ่มบางคนได้มอบชุดโต๊ปของตนให้แก่สมาชิกใหม่ของกลุ่มด้วย

ภาพที่ 1

ชุดโต๊ป (ซ้าย) และผ้าสะระบัน (ขวา)

หมายเหตุ. ชุดโต๊ปหรือชุดโต๊ป. จาก กระทรวงวัฒนธรรม, ศูนย์ข้อมูลกลางทางวัฒนธรรม, 2556, (<http://www.m-culture.in.th/album/176959/js/highslide/graphics/>) (ซ้าย) และ

สีน้ำตาลสองเพาะกรุยเข้มลายผ้าสวยงาม [Image attached] [Status update]. จาก Facebook, โดย บำรุง มุชาจันทร์เชื้อ, 2566, (<https://www.facebook.com/photo/?fbid=1168153617147709&set=pcb.1965242997153225>) (ขวา)

สมาชิกกลุ่มตะวัะฮ์ฮัตบลิ้มให้ความสำคัญกับการเสียสละทรัพย์สิน เวลา และร่างกายของพวกเขาเพื่อการปฏิบัติศาสนกิจต่าง ๆ ด้วยความบริสุทธิ์ใจ โดยส่วนหนึ่งของทรัพย์สินถูกนำไปใช้เป็นค่าอาหารและค่าเดินทางในการไปทำกิจกรรมเพื่อฝึกฝนตนเอง หนึ่งในกิจกรรมเหล่านี้คือ การร่วมกิจกรรมเผยแผ่ศาสนา ซึ่งพวกเขาต้องไปพักอาศัยในมัสยิดต่างพื้นที่เป็นเวลาอย่างน้อยที่สุดคือ 3 วัน และมากที่สุดคือ 120 วัน หรือ 4 เดือน ในช่วงเวลานี้พวกเขาจะไม่ได้ประกอบอาชีพใด ๆ นอกเหนือไปจากการปฏิบัติศาสนกิจดังกล่าวข้างต้น ดังที่ปอม (นามแฝง, สัมภาษณ์, 20 มกราคม 2566) ได้กล่าวไว้ว่า “งานนี้ไม่มีค่าจ้าง ไม่มีค่าแรง ไม่มีเบี้ยเลี้ยง คนที่ไปตะวัะฮ์ฮัตบต้องออกเงินตัวเอง” ยิ่งไปกว่านั้น ในช่วงเวลาที่พวกเขาออกไปพักในมัสยิด พวกเขาจะมีความพยายามลดการพูดคุยเกี่ยวกับเรื่องราวอื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับศาสนาให้เหลือน้อยที่สุด และระมัดระวังคำพูดที่ไม่เหมาะสม ซึ่งอาจทำให้เกิดปัญหาหรือความขัดแย้งต่าง ๆ ตามมาอีกด้วย

7.3.2 เป็นผู้นับถือปฏิบัติวัตรในแนวทางของศาสนาอิสลาม

กลุ่มตะวัะฮ์ฮัตบลิ้มมีการกำหนดช่วงเวลาสำหรับปฏิบัติกิจกรรมและศาสนกิจต่าง ๆ ไว้อย่างเป็นทางการ โดยบันทึกลงในแผ่นป้ายสีขาวขนาดใหญ่ที่ติดตั้งอยู่ภายในอาคาร ซึ่งเป็น

ศูนย์รวมของพวกเราประจำเขตพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทรา และพยายามปฏิบัติตามกำหนดการนี้อย่างเคร่งครัด ซึ่งรายละเอียดในตารางมีดังนี้

ตารางที่ 1

กำหนดการปฏิบัติกิจกรรมของกลุ่มตะอัวะฮ์ดับลิ้ม

เวลา	กิจกรรม
05.00 น.	ละหมาดตอนเช้ามีดและรับฟังการบรรยายธรรม
08.30 น.	เตรียมงานและแบ่งหน้าที่ในการปฏิบัติงาน
09.00 น.	ประชุมเพื่อชี้แจงงานและข่าวสาร
09.30 น.	ร่วมในการเรียนการสอนเกี่ยวกับประวัติของศาสนาและคุณค่าของงานตะอัวะฮ์ ฟังการบรรยายธรรม ปฐมนิเทศสมาชิกกลุ่มที่เข้าใหม่ และมอบหมายภารกิจให้กลับไปทำ
10.30 น.	ที่บ้าน
11.30 น.	รับประทานอาหารกลางวัน
12.30 น.	ละหมาดตอนกลางวัน
15.00 น.	ฟังการบรรยายธรรมและการอธิบายเกี่ยวกับคุณลักษณะ 6 ประการของกลุ่ม
16.20 น.	ละหมาดตอนบ่ายและรับฟังการบรรยายธรรม
18.50 น.	ละหมาดตอนค่ำ ขอฟร (ดูอา) จากอัลลอฮ์ และฟังการบรรยายธรรม
20.00 น.	ละหมาดตอนมีด และรับฟังประวัติของบรรดาสหายของศาสนา

สมาชิกกลุ่มตะอัวะฮ์ดับลิ้มมีการปฏิบัติตามตารางข้างต้นเป็นกิจวัตรประจำวันอย่างครบถ้วนและเคร่งครัด ซึ่งเป็นการปฏิบัติที่เน้นให้ทำไม่เฉพาะในขณะที่พวกเขามารวมตัวกันในศูนย์ประจำจังหวัดฉะเชิงเทราเท่านั้น แต่เน้นให้ทำเมื่อกลับไปอาศัยอยู่กับครอบครัวของพวกเขาด้วย นอกเหนือจากตารางปฏิบัติกิจกรรมดังกล่าวแล้ว ในกลุ่มนี้ยังมีหนังสือหรือตำราที่ใช้เรียนรู้ภายในกลุ่ม ซึ่งใช้เป็นคู่มือสำคัญสำหรับกำหนดแนวคิดและพฤติกรรมของสมาชิกกลุ่ม เนื่องจากเป็นที่รวมของเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องเล่าต่าง ๆ ที่พวกเขานำมาเผยแพร่ไปยังผู้อื่น อันมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างกำลังใจหรือเตือนใจแก่ผู้ฟัง หนังสือที่ใช้ในกลุ่มนี้ที่สำคัญจำนวน 3 เล่มได้แก่

- 1) หนังสือคุณค่าอะมัล (การปฏิบัติ) มีเนื้อหาที่กล่าวถึงคุณค่าของการปฏิบัติงานตะอัวะฮ์ดับลิ้ม รวมไปถึงจนถึงแนวคิด วิธีการปฏิบัติตน และแนวทางการทำงานที่สมาชิกกลุ่มตะอัวะฮ์ดับลิ้มจะต้องยึดถือร่วมกัน
- 2) หนังสือคุณค่าซอตะเกาะฮ์ (หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่าหนังสือคุณค่าอะมัล เล่ม 2) มีเนื้อหาที่กล่าวถึงคุณค่าและผลบุญของการบริจาคทรัพย์สิน (ซอตะเกาะฮ์) เพื่อใช้ในการทำงานศาสนา

3) หนังสือมนตะคือบะฮาดีษ (วณะของนบี) มีเนื้อหาเกี่ยวกับหลักการพื้นฐานและคุณธรรมของกลุ่มตะอ์วะฮ์ระดับลิฆที่มีรากฐานมาจากพระวณะและจริยวัตรของท่านศาสดา (นบี) มุฮัมหมัด โดยกล่าวถึงคุณลักษณะ 6 ประการ (เรียกว่า “6 ซีฟัต”) ของกลุ่มฯ ที่ต้องยึดถือได้แก่ (1) การศรัทธาอย่างแน่วแน่ในอัลลอฮ์ (2) การละหมาดอย่างตั้งใจ (3) การแสวงหาความรู้และการระลึกถึงอัลลอฮ์ (4) การช่วยเหลือมุสลิมและสรรพสิ่งต่าง ๆ บนโลก (5) ความบริสุทธิ์ใจในการปฏิบัติศาสนกิจ และ (6) การเผยแพร่ศาสนา

7.3.3 เป็นผู้สืบทอดภารกิจการเผยแพร่ศาสนาอิสลามต่อจากท่านศาสดามุฮัมหมัด

สมาชิกกลุ่มตะอ์วะฮ์ระดับลิฆเชื่อว่า การเผยแพร่ศาสนาอิสลามด้วยการชักชวนให้มุสลิมมีความเชื่อมั่นในอำนาจและความโปรดปรานของอัลลอฮ์อย่างแท้จริงเป็นภารกิจที่มีความสำคัญอย่างสูงสุด เพราะเป็นจุดเริ่มต้นของการเป็นมุสลิมที่ดี อันจะส่งผลให้ผู้ศรัทธาปฏิบัติศาสนกิจอื่น ๆ ตามมาในภายหลัง พวกเขาจึงได้ศึกษาและพินิจพิจารณาถึงประวัติศาสตร์ของศาสนาอิสลาม และตระหนักถึงการกระทำดังกล่าวว่าเป็นสิ่งที่ท่านศาสดามุฮัมหมัดได้กระทำเป็นประการแรกในฐานะที่เป็นศาสดาองค์สุดท้ายของอิสลาม พวกเขาจึงเชื่อมั่นว่าเมื่อเป็นสิ่งที่ศาสดามุฮัมหมัดได้เคยปฏิบัติ จึงเป็นสิ่งที่ถูกต้องและสมบูรณ์ และมุสลิมจะต้องยึดมั่นในหลักปฏิบัติข้อนี้ พร้อมทั้งดำเนินภารกิจการเผยแพร่ศาสนาอย่างจริงจัง ดังที่บอม (นามแฝง, สัมภาษณ์, 12 มกราคม 2566) ได้กล่าวไว้ว่า “นบีมุฮัมหมัดเป็นคนทำงานตะอ์วะฮ์ ... พวกเราต้องสืบทอดต่อไป” และยศ (นามแฝง, สัมภาษณ์, 2 กรกฎาคม 2566) ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า “เริ่มแรกของอิสลามคือการรู้จักอัลลอฮ์ ... ถ้าไม่มีอันนี้ การละหมาดก็จะเป็นเพียงกายบริหาร” นอกจากนี้ พวกเขายังมีความเชื่อมั่นอย่างแน่วแน่ต่อพระวณะและจริยวัตรของศาสดามุฮัมหมัดในอดีตตามที่สหายของท่าน (ศอฮาบะห์) ยึดถือปฏิบัติในการดำเนินชีวิตและถูกบันทึกไว้ในหนังสือต่าง ๆ ดังที่บอม (นามแฝง, สัมภาษณ์, 20 มกราคม 2566) ได้อธิบายไว้ว่า “กลุ่มคนกลุ่มหนึ่งเป็นผู้ที่ศึกษาลึกในรายละเอียดถึงวิธีการต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิตของคนที่เป็นศอฮาบะห์ ... ผู้รู้เขาสืบค้นและสรุปออกมาเป็นเรื่องและข้อปฏิบัติต่าง ๆ”

7.4 การใช้อัตลักษณ์ของกลุ่มตะอ์วะฮ์ระดับลิฆเพื่อส่งเสริมคุณธรรมในชุมชน

7.4.1 การเผยแพร่ศาสนาแบบ “บ้านต่อบ้าน ประตูดต่อประตู”

สมาชิกกลุ่มตะอ์วะฮ์ระดับลิฆเชื่อว่า การเผยแพร่ศาสนาด้วยวิธีการนี้ เป็นการทำตามแนวทางของท่านศาสดามุฮัมหมัด ซึ่งเป็นการเผยแพร่ศาสนาด้วยวิธีการพูดแบบตัวต่อตัว (face to face) เท่านั้น มิได้ใช้สื่อชนิดอื่นร่วมด้วย ดังที่บอย (นามแฝง, สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2566) ได้กล่าวไว้ว่า “ใช้การพูดแบบตัวต่อตัวเลย เพราะนบีก็ไม่ได้ใช้อย่างอื่นหรอก” กิจกรรมหลักของการเผยแพร่ศาสนาด้วยวิธีการนี้นิยมแสดงออกมาในรูปแบบของการเดินออกจากมัสยิดไปเยี่ยมเยียนบ้านของมุสลิมในชุมชนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกับมัสยิดที่พวกเขาเข้าไปพักและ

ปฏิบัติศาสนกิจ ตามข้อกำหนดพื้นฐานของแนวทางการปฏิบัติกิจกรรมของกลุ่มตะอ์วะฮ์ระดับสี่กิจกรรมนี้มี 2 รูปแบบ ได้แก่ รูปแบบแรกเป็นการเยี่ยมเยียนที่ไม่เป็นทางการ ซึ่งไม่ได้เป็นกิจกรรมภาคบังคับตามระเบียบของกลุ่ม มีชื่อเรียกว่า “คูซูซี” ใช้สมาชิกจำนวนขั้นต่ำเพียง 2 คน ในการเดินออกจากมัสยิดไปยังชุมชนรอบมัสยิด เมื่อเจอมุสลิมเพศชาย จะเริ่มต้นกล่าวทักทายแล้วพูดเชิญชวนให้ไปร่วมกิจกรรมที่มัสยิด ในขณะเดียวกัน ผู้ที่ทำการกิจกรรมนี้สามารถเลือกเจาะจงบ้านที่ต้องการจะไปพบก็ได้ โดยอาจเป็นบ้านของผู้นำชุมชน (เช่น อิหม่าม เป็นต้น) เครือญาติ เพื่อนฝูง หรือคนรู้จัก ส่วนรูปแบบที่สองเป็นการออกเยี่ยมเยียนที่เป็นทางการ และเป็นกิจกรรมภาคบังคับตามระเบียบของกลุ่มตะอ์วะฮ์ระดับสี่ที่จำเป็นต้องปฏิบัติทุกครั้งที่พวกเขาไปพักในมัสยิด กิจกรรมรูปแบบนี้เน้นการเยี่ยมเยียนทุกบ้านในชุมชนรอบ ๆ มัสยิด เรียกว่า “ฆัส” ผู้ปฏิบัติจะไม่สามารถเลือกเจาะจงบ้านที่จะเยี่ยมเยียนได้ กล่าวคือ จะต้องทำการกิจกรรมนี้กับทุกบ้านที่เจอในเส้นทางเดิน ไม่ว่าจะมีคนอยู่หรือไม่ก็ตาม ในการทำการกิจกรรมต้องใช้สมาชิกเป็นจำนวนอย่างน้อย 3 คน ได้แก่ (1) ผู้นำกลุ่ม (อมีร์) เป็นผู้ควบคุมการทำกิจกรรมให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยและเหมาะสม (2) คนนำทาง (เราะห์บา) เป็นผู้นำหน้าที่นำกลุ่มให้เดินตามเส้นทางที่จะเข้าไปในชุมชน พร้อมทั้งกล่าวทักทายทุกบ้านที่เดินผ่าน และ (3) คนนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับคุณค่าของศาสนาอิสลาม (มุต้ากัลลิม) และกล่าวเชิญชวนให้มุสลิมไปร่วมกิจกรรมที่มัสยิด โดยก่อนที่จะเริ่มกิจกรรมในรูปแบบดังกล่าวข้างต้น สมาชิกทุกคนของกลุ่ม จะต้องมารวมตัวกันเพื่อขอพรจากอัลลอฮ์ (ดูอาห์) และกล่าวทบทวนกฎระเบียบของกิจกรรม ในขณะที่จะออกเดินทางไปจะต้องกระทำด้วยท่าทางที่สงบเรียบร้อยและมีกิริยาที่นอบน้อมต่อมุสลิมทุกคนที่พบเจอ โดยเมื่อถึงบ้านแต่ละหลังแล้วจะเริ่มทักทายด้วยการกล่าวสลาม (การทักทายแบบมุสลิม) ตามด้วยการชักชวนให้มาละหมาดร่วมกันที่มัสยิด ต่อมาคือ การกล่าวถึงความสำคัญของการตะอ์วะฮ์ระดับสี่ และขั้นสุดท้ายคือเชิญชวนให้เข้าเป็นสมาชิกของกลุ่มฯ

ในการทำการกิจกรรมทั้งสองรูปแบบข้างต้น สมาชิกกลุ่มตะอ์วะฮ์ระดับสี่จะเดินเท้าเป็นแถวตอนเรียงหนึ่งเข้าไปในชุมชน โดยผู้นำทางจะเป็นผู้กล่าวคำทักทายแบบมุสลิม (การกล่าวสลาม) ด้วยเสียงที่ค่อนข้างดัง เพื่อให้ผู้ที่พักอาศัยอยู่ภายในบ้านหรืออยู่ในบริเวณใกล้เคียงได้ยินและออกมาสนทนาด้วย หากกล่าวทักทายไปแล้วพบแต่มุสลิมเพศหญิง เขาจะถามว่ามีผู้ชายอยู่บริเวณนั้นหรือไม่ ถ้ามีจะขออนุญาตพูดคุยกับมุสลิมเพศชาย แต่ถ้าไม่มีจะกล่าวขอขอบคุณและเดินออกไปยังบ้านหลังอื่น ดังที่นุน (นามแฝง, สัมภาษณ์, 1 กุมภาพันธ์ 2566) ได้อธิบายว่า “เขาจะถามว่ามีผู้ชายไหม ถ้าไม่มีเขาก็จะไปทีอื่น ... เขาจะไม่คุยกับผู้หญิง” เมื่อสมาชิกกลุ่มตะอ์วะฮ์ระดับสี่เจอมุสลิมเพศชาย ผู้นำทางจะกล่าวทักทายและให้สมาชิกทุกคนที่ร่วมเดินทางไปด้วยทำการทักทายกับผู้ชายที่ออกมาพบทีละคน จากนั้นผู้นำกลุ่มจึงเริ่มกล่าวถึงเนื้อหาเกี่ยวกับศาสนาอิสลามและเชิญชวนให้ไปละหมาดร่วมกันที่มัสยิด โดยอธิบายถึงความสำคัญในเชิงคุณค่าของการไปละหมาดที่มัสยิดและการฟังบรรยายเกี่ยวกับศาสนา

โดยก่อนที่จะสิ้นสุดการสนทนา ผู้นำกลุ่มจะบอกให้ผู้ฟังกล่าวว่า “อินชาอัลลอฮ์” แปลว่า “แล้วแต่พระประสงค์ของเอกองค์อัลลอฮ์” ซึ่งถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติของการกล่าวตอบรับการเชิญชวนให้กระทำการสิ่งต่าง ๆ ที่มีนัยเชิงบวก

7.4.2 การปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่บุคคลอื่นได้พบเห็น

สมาชิกกลุ่มตะวัอะฮ์ระดับสี่มีบทบาทที่สำคัญในการประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีตามที่พวกเขาได้รับการขัดเกลา ทั้งนี้เพื่อดีดดูให้ผู้อื่นได้พบเห็น สนใจ และเกิดความต้องการที่จะปฏิบัติตามแนวทางของพวกเขา ดังที่บอม (นามแฝง, สัมภาษณ์, 12 มกราคม 2566) หนึ่งในสมาชิกกลุ่มฯ ได้กล่าวว่า “เรามีมารยาทและความประพฤติที่ชัดเจน คือเราประพฤติตัวเป็นคนดี เมื่อคนอื่นเห็นก็จะเกิดความอยากที่จะทำตามเราบ้าง” การปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างดังกล่าวนี้ คือ การที่สมาชิกกลุ่มฯ ต้องพยายามทำตามจริยวัตรของศาสนาอย่างหมัดตามความเข้าใจของพวกเขาให้ได้มากที่สุด เช่น การกล่าวคำสวดและระลึกถึงพระเจ้าและศาสดา การขอพรในวาระต่าง ๆ การแต่งกายแบบศาสนา การรับประทานอาหารร่วมกันเป็นกลุ่มโดยใช้ถาดใส่อาหารทั้งหมดรวมกัน การช่วยเหลือแบ่งปันสิ่งต่าง ๆ ระหว่างกัน ฯลฯ การปฏิบัติตนในรูปแบบดังกล่าวนี้ ส่งผลให้ชาวบ้านในชุมชนจำนวนมากเกิดการรับรู้และสนใจเรียนรู้ถึงพฤติกรรมเหล่านั้น ดังเช่นที่ เบม (นามแฝง, สัมภาษณ์, 28 มกราคม 2566) ได้อธิบายไว้ว่า “เขากินเป็นสํารับรวมกัน มีข้าวอยู่ตรงกลางถาด แล้วก็เอามือแบ่งออกมาของใครของมันไม่ใช้จาน” ซึ่งการปฏิบัติเช่นนี้มีคำอธิบายทั้งในด้านของความประหยัดและการแบ่งปันกันด้วย

7.4.3 การเป็นผู้ฝึกสอนศาสนาให้แก่มุสลิมใหม่

สมาชิกของกลุ่มตะวัอะฮ์ระดับสี่บางคนได้กล่าวตักเตือนและสอนมุสลิมใหม่ (มุอัลลัฟ) ที่เป็นสมาชิกใหม่ของกลุ่มฯ ในเรื่องวิธีการอาบน้ำละหมาดและท่าทางในการละหมาดให้มีความถูกต้องมากยิ่งขึ้น ตลอดจนการปฏิบัติตัวที่ดีในเรื่องอื่น ๆ ตามหลักคำสอนของศาสนาอิสลามด้วยกิริยาและถ้อยคำที่สุภาพและใจเย็น นอกจากนี้ พวกเขายังสอนวิธีการออกเสียงอ่านภาษาอาหรับที่เป็นเนื้อหาของบทที่สำคัญ ๆ ในคัมภีร์อัลกุรอานให้แก่มุสลิมใหม่ โดยเลือกบทที่จำเป็นต้องใช้ประกอบการละหมาดเป็นลำดับแรก ในช่วงแรกผู้ที่มีความชำนาญจะอ่านออกเสียงให้ฟังก่อน 1-3 รอบ จากนั้นจึงให้ผู้รับการฝึกฝนอ่านออกเสียงตาม เมื่อสามารถจดจำได้ดีแล้วจึงเริ่มให้ความสำคัญกับความถูกต้องของการออกเสียงตามสำเนียงภาษาอาหรับเป็นลำดับถัดไป การสอนดังกล่าวนี้ มีส่วนช่วยให้มุสลิมใหม่ได้เรียนรู้ในบรรยากาศที่เป็นมิตร และสามารถนำไปปฏิบัติภารกิจเชิงพิธีกรรมที่สำคัญในฐานะมุสลิมที่ดีต่อไป

7.5. ผลตอบรับจากการเผยแพร่ศาสนาของกลุ่มตะวัละฮ์ระดับลิฆที่มีต่อชุมชน

7.5.1 ผลตอบรับเชิงบวก

ชาวบ้านในชุมชนส่วนหนึ่งรับรู้ว่ามีสมาชิกกลุ่มตะวัละฮ์ระดับลิฆมีความพยายามปฏิบัติตนตามแนวทางของศาสนาอิสลามอย่างเคร่งครัด และมีความมุ่งมั่นในการเชิญชวนให้มุสลิมปฏิบัติศาสนกิจอย่างครบถ้วน ดังนั้นชาวบ้านกลุ่มนี้จึงมองว่า การมีอยู่และวิถีชีวิตของกลุ่มตะวัละฮ์ระดับลิฆเป็นสิ่งที่ดีสำหรับมุสลิม ส่งผลให้เกิดการตอบรับเชิงบวก โดยชาวบ้านมักจะมอบอาหารหรือแสดงออกถึงความเอื้ออาทรต่อสมาชิกกลุ่ม ในขณะที่พวกเขาพาพักที่มัสยิดเพื่อฝึกตนเองและทำหน้าที่เผยแพร่ศาสนาในชุมชน (จอห์น, นามแฝง, สัมภาษณ์, 9 กรกฎาคม 2566) นอกจากนี้ ชาวบ้านบางคนยังมีความคิดว่าการเคลื่อนไหวของกลุ่มตะวัละฮ์ระดับลิฆเพื่อชักชวนคนไปร่วมละหมาดที่มัสยิด พร้อมทั้งใช้เวลาในการสรรเสริญและระลึกถึงอัลลอฮ์ รวมถึงพยายามปฏิบัติตัวตามแนวทางที่ท่านศาสดาได้สอนไว้ ส่งผลให้มุสลิมในชุมชนเห็นถึงความสำคัญของการละหมาดเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้สามารถสังเกตได้จากจำนวนมุสลิมในชุมชนที่ละหมาดทั้งที่เป็นการละหมาดคนเดียวและละหมาดเป็นกลุ่มมีเพิ่มมากขึ้น (ปิ่น, นามแฝง, สัมภาษณ์, 28 มกราคม 2566; ตี๊ด, นามแฝง, สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2566) ยิ่งไปกว่านั้น ชาวบ้านบางส่วนยังมีความเห็นว่า การเข้าร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่มตะวัละฮ์ระดับลิฆจะช่วยให้ผู้ที่เคยมีพฤติกรรมเกเรหรือใช้สารเสพติดสามารถกลับตัวกลับใจเป็นมุสลิมที่ดีมากกว่าเดิมได้ (นัม, นามแฝง, สัมภาษณ์, 26 มกราคม 2566; อี๊ด, นามแฝง, สัมภาษณ์, 22 มกราคม 2566)

7.5.2 ผลตอบรับแบบวางเฉย

มุสลิมในชุมชนบางส่วนมองว่า การทำกิจกรรมของกลุ่มตะวัละฮ์ระดับลิฆไม่ได้ส่งผลให้ตัวเขาหรือคนในชุมชนของพวกเขาเกิดการเปลี่ยนแปลงแต่อย่างใด เนื่องจากการปฏิบัติศาสนกิจ เช่น การละหมาดเป็นสิ่งที่มุสลิมในชุมชนปฏิบัติกันเป็นเรื่องปกติอยู่แล้ว และถึงแม้บางคนจะเคยเข้าร่วมในกิจกรรมของกลุ่มตะวัละฮ์ระดับลิฆก็ไม่ได้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแตกต่างออกไปจากเดิมมากนัก (แบม, นามแฝง, สัมภาษณ์, 28 มกราคม 2566; บัว, นามแฝง, สัมภาษณ์, 1 กุมภาพันธ์ 2566; บีม, นามแฝง, สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2566) สาเหตุที่เป็นเช่นนั้นส่วนหนึ่งเกิดจากความรู้ที่กลุ่มตะวัละฮ์ระดับลิฆนำมาเผยแพร่แก่คนในชุมชนล้วนแต่เป็นสิ่งที่มุสลิมในชุมชนรู้จักกันอยู่แล้ว เพราะเป็นหลักปฏิบัติขั้นพื้นฐานของการเป็นมุสลิม และการทำกิจกรรมตามแนวทางตะวัละฮ์ระดับลิฆก็เป็นสิ่งที่ปฏิบัติตามความสมัครใจหรือพึงพอใจของแต่ละคนเท่านั้น ดังนั้นหากผู้ใดไม่สมัครใจหรือขาดความพร้อมด้านทรัพยากรจึงละเว้นการปฏิบัติสิ่งนี้ได้ (บัด, นามแฝง, สัมภาษณ์, 28 มกราคม 2566)

7.5.3 ผลตอบรับเชิงลบ

คนในชุมชนบางส่วนที่มองกลุ่มตะวัะฮ์ฮัตบลิษในเชิงลบว่า การทำกิจกรรมของกลุ่มนี้ส่งผลให้มุสลิมบางคนเกิดความไม่พึงพอใจที่ตนเองถูกกลุ่มตะวัะฮ์ฮัตบลิษพยายามสอนเรื่องศาสนา ทั้ง ๆ ที่ตนเองเป็นผู้ที่มีความรู้ด้านศาสนาดีอยู่แล้ว และบางกรณีอาจมีมากกว่าผู้สอนที่เป็นสมาชิกกลุ่มตะวัะฮ์ฮัตบลิษเสียอีก (แบม, นามแฝง, สัมภาษณ์, 28 มกราคม 2566; บอย, นามแฝง, สัมภาษณ์, 3 กุมภาพันธ์ 2566) อีกทั้งมีบางกลุ่มมองว่า วิธีการทำกิจกรรมของกลุ่มตะวัะฮ์ฮัตบลิษด้วยการออกจากบ้านไปยังที่อื่นเป็นเวลานานพอสมควร ส่งผลให้ครอบครัวของผู้ที่กระทำต้องประสบปัญหาด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากหัวหน้าครอบครัวได้ละทิ้งความรับผิดชอบที่มีต่อครอบครัวของเขา (บีม, นามแฝง, สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2566) และการที่กลุ่มตะวัะฮ์ฮัตบลิษเดินทางมาเข้าพักในมัสยิดประจำชุมชนส่งผลให้มัสยิดเกิดความไม่เป็นระเบียบเรียบร้อยและความสกปรกขึ้น (แบม, นามแฝง, สัมภาษณ์, 28 มกราคม 2566; นุ่น, นามแฝง, สัมภาษณ์, 1 กุมภาพันธ์ 2566) อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาจำนวนของผู้ที่มีความเห็นเชิงลบพบว่าไม่น้อยกว่าจำนวนผู้ที่มีความเห็นเชิงบวก

7.5.4 ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มตะวัะฮ์ฮัตบลิษกับชาวบ้านในชุมชน

ความสัมพันธ์ของคนทั้งสองกลุ่มนี้มิได้มีความใกล้ชิดหรือผูกพันกันมากนัก แม้ว่ากลุ่มตะวัะฮ์ฮัตบลิษจะเข้ามาทำกิจกรรมเยี่ยมเยียนและเผยแผ่ศาสนาในชุมชนอยู่เป็นประจำ แต่มิได้ส่งผลให้ความสัมพันธ์มีความใกล้ชิดกันเพิ่มมากขึ้นอย่างชัดเจนนัก ด้วยเหตุนี้เองที่เป็นส่วนหนึ่งให้เกิดความเข้าใจในอัตลักษณ์ของกลุ่มตะวัะฮ์ฮัตบลิษที่แตกต่างกันในทัศนะของคนทั้งสองกลุ่ม กล่าวคือ ชาวบ้านกล่าวว่ากลุ่มตะวัะฮ์ฮัตบลิษคือผู้เผยแผ่ศาสนาหรือผู้เชิญชวนให้ไปทำความดีตามหลักศาสนา ดังที่บอล (นามแฝง, สัมภาษณ์, 28 มกราคม 2566) ได้อธิบายไว้ว่า “เราจะพูดชวนให้เราไปละหมาดรวมกันเป็นกลุ่มที่สุเหร่า หรือชวนให้ไปออกตะวัะฮ์ 40 วัน” ซึ่งสอดคล้องกับบีม (นามแฝง, สัมภาษณ์, 5 กรกฎาคม 2566) ที่กล่าวว่า “เขามาเผยแผ่ศาสนา แล้วก็พูดชักชวนให้เราไปร่วมกิจกรรมด้วยถ้ามีโอกาส” ในขณะที่สมาชิกกลุ่มตะวัะฮ์ฮัตบลิษมักนิยามตนเองว่าเป็นผู้ฝึกฝนในแนวทางของศาสนาตามฮัมหมัดเพื่อแสวงหาความพึงพอใจจากอัลลอฮ์ รวมทั้งเป็นผู้สืบทอดแนวทางปฏิบัติตนทั้งหลายจากศาสนาฮัมหมัด ซึ่งประกอบไปด้วยรายละเอียดและข้อกำหนดต่าง ๆ ในการปฏิบัติตนอีกหลายประการมากกว่าการเผยแผ่ศาสนาแบบที่ชาวบ้านเข้าใจ

ในอีกประการหนึ่ง ผู้วิจัยสังเกตเห็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มตะวัะฮ์ฮัตบลิษกับชาวบ้านในชุมชน ปัจจัยดังกล่าวคือ การที่คนในชุมชนหรือสมาชิกในครอบครัวที่อาศัยอยู่ในชุมชนนั้น ๆ เคยร่วมกิจกรรมกับกลุ่มตะวัะฮ์ฮัตบลิษอยู่เป็นประจำ ดังที่ตอด (นามแฝง, สัมภาษณ์, 4 กรกฎาคม 2566) กล่าวว่า “เมื่อตอนที่ (ปู่) ยังอยู่ พวกตะวัะฮ์ฮัตบลิษมาเยอะนะ เพราะก็เขาออก (ทำกิจกรรมกับกลุ่มตะวัะฮ์ฮัตบลิษ) แต่พอก็ไม่อยู่กับใครมาแล้ว”

ต่อมาหนู (นามแฝง, สัมภาษณ์, 1 กุมภาพันธ์ 2566) กล่าวเพิ่มเติมว่า “ถ้าผู้ชายเขาเป็นสาย ตะวัะฮ์ (ทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่มตะวัะฮ์ระดับลิ้มเป็นประจำ) ด้วยกันเขาจะเหมือนคนสนิทกัน เพราะคุยกันถูกคอ ... บางทีก็ไปอยู่ที่สุเหร่าจนละหมาดอีซา (ละหมาดภาคบังคับในช่วงเวลาค่ำ) ถึงจะกลับบ้าน” อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกันระหว่างคนในครอบครัวกลับกลุ่ม ตะวัะฮ์ระดับลิ้มก็มีได้นำมาซึ่งการมีทัศนคติเชิงบวกเพียงด้านเดียว เพราะผู้วิจัยพบว่าในบางครอบครัว ที่มีสมาชิกเข้าร่วมกิจกรรมอย่างเข้มข้น หรือเคยเป็นสมาชิกกลุ่มตะวัะฮ์ระดับลิ้มกลับมีสมาชิก บางคนในครอบครัวเดียวกันที่ไม่เห็นด้วยกับการปฏิบัติกิจกรรมดังกล่าว เนื่องจากเป็นเสมือน การละทิ้งความรับผิดชอบต่อครอบครัวของตน

7.5.5 กลุ่มตะวัะฮ์ระดับลิ้มกับความขัดแย้งเชิงแนวคิดในชุมชน

ผู้วิจัยสังเกตเห็นการแบ่งกลุ่มมุสลิมในพื้นที่วิจัย โดยมีการแบ่งมุสลิมออกเป็น 2 กลุ่ม ใหญ่ ๆ กลุ่มแรกถูกเรียกว่า “คณะเก่า” หมายถึง มุสลิมที่ประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อที่ สืบทอดต่อมาจากบรรพบุรุษ เช่น การขอพรเป็นกลุ่มโดยมีผู้นำกล่าวคำขอพรเป็นภาษาอาหรับ หลังจากทีละหมาดเสร็จ การจัดเลี้ยงอาหารให้แก่ผู้ที่มางานศพในบ้านของตนเองหรือการทำบุญ ด้วยการเลี้ยงอาหารตามประเพณีในโอกาสอื่น ๆ เช่น หลังจากได้รับผลผลิตจากการทำนา เป็นต้น สิ่งเหล่านี้มีความแตกต่างจากมุสลิมอีกกลุ่มหนึ่งที่เรียกว่า “คณะใหม่” หมายถึง มุสลิมที่มีความประพฤติตรงกันข้ามกับที่กล่าวมาในข้างต้น

จากการเก็บข้อมูลในพื้นที่ พบว่า กลุ่มตะวัะฮ์ระดับลิ้มกำลังตกอยู่ท่ามกลางการถูก แบ่งกลุ่มจากชาวบ้านในชุมชน อันเนื่องมาจากการปฏิบัติตนบางประการของพวกเขา โดยที่ กลุ่มตะวัะฮ์ระดับลิ้มมีการขอพรร่วมกันเป็นกลุ่ม ซึ่งมีผู้นำละหมาดเป็นผู้กล่าวคำขอพรด้วย ภาษาอาหรับภายหลังจากละหมาดเสร็จสิ้นแล้ว ดังที่หนู (นามแฝง, สัมภาษณ์, 1 กุมภาพันธ์ 2566) กล่าวว่า “พวกคณะใหม่ไม่มีใครออกตะวัะฮ์หรอก ... คณะใหม่จะไม่ชอบตะวัะฮ์ ละหมาดก็ต่างกัน คณะใหม่จะเร็วกว่า” แต่จากการสังเกตในฝั่งของกลุ่มตะวัะฮ์ระดับลิ้มพบว่า พวกเขามีได้กล่าวถึงประเด็นการแบ่งแยกเป็นมุสลิมคณะเก่าและคณะใหม่ให้ผู้อื่นรับรู้ได้อย่าง ชัดเจน ซึ่งสาเหตุส่วนหนึ่งมาจากข้อกำหนดในแนวทางของกลุ่มที่ห้ามมิให้สมาชิกเข้าไป เกี่ยวข้องหรือกระทำการสิ่งต่าง ๆ ซึ่งอาจทำให้เกิดความขัดแย้ง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องทางโลกหรือ หลักคำสอนของศาสนาก็ตาม เพราะจะทำให้เป็นอุปสรรคต่อการทำงานเผยแผ่ศาสนาของกลุ่มฯ (บอส, นามแฝง, สัมภาษณ์, 22 มกราคม 2566)

8. สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

อัตลักษณ์ที่โดดเด่นประการแรกของกลุ่มตะวัะฮ์ระดับลิ้ม คือ การเป็นผู้ฝึกฝนตนเอง ให้ดำเนินชีวิตในหนทางของอัลลอฮ์ด้วยวิธีการที่ทวนศานตามูฮัมหมัดได้เคยทำไว้ ซึ่งแสดงออก

ด้วยการที่สมาชิกของกลุ่มฯ นิยมเดินทางออกจากบ้านและสภาพแวดล้อมเดิม ๆ เพื่อให้ตนเองสามารถอุทิศตนในการปฏิบัติศาสนกิจที่ทำให้ใกล้ชิดกับพระผู้เป็นเจ้า (อัลลอฮ์) ให้ได้มากที่สุด การปฏิบัติเช่นนี้สอดคล้องกับแนวคิดของสำนักซูฟี (Sufism) ที่มุ่งเน้นปลดปล่อยมนุษย์ให้ออกจากสภาพแวดล้อมเดิม ซึ่งไม่เอื้ออำนวยต่อการเป็นมุสลิมที่ดี ดังนั้นจึงต้องการเดินทางออกจากสภาพแวดล้อมเหล่านั้น และไปยังสภาพแวดล้อมใหม่ที่เอื้อต่อการทำดีมากกว่า ตามที่มะซาการี อาแด (2543, น. 153-164) ได้อธิบายไว้ว่า การที่พวกเขาจะปฏิบัติศาสนกิจ ทั้งประเภทบังคับและประเภทสมัครใจให้เพิ่มมากขึ้นนั้นจะมีโอกาสทำได้มากเมื่อพวกเขาเดินทางออกจากบ้านมาที่ศูนย์รวมของกลุ่มฯ หรือเมื่อได้เดินทางเข้าพักในมัสยิดเป็นระยะเวลาหลายวัน และใช้เวลาส่วนใหญ่เพื่อปฏิบัติศาสนกิจตามแนวทางของกลุ่มฯ นอกจากนี้ พวกเขายังนำจริยวัตรของศาสดามุฮัมมัดและบรรดาสหายของท่านศาสดา (ซอฮาบะฮ์) มาเป็นแนวทางในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน เช่น การรับประทานอาหาร การนอนพักผ่อน การแต่งกาย ฯลฯ โดยเฉพาะความเคร่งครัดในการแต่งกายในรูปแบบการสวมใส่ชุดใต้ปรวมกับการใช้ผ้าโพกศีรษะ (ผ้าสะระบัน) ได้กลายมาเป็นส่วนหนึ่งของอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของพวกเขาด้วยเช่นกัน

อัตลักษณ์ที่โดดเด่นประการถัดมา คือ การเป็นผู้ปฏิบัติกิจวัตรในหนทางของศาสนาอิสลาม ตามแนวทางการปฏิบัติตนที่กำหนดขึ้นมาโดยผู้นำในสำนักคิดของกลุ่มตะวัะฮ์ระดับสี่ ซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกเผยแพร่เฉพาะภายในกลุ่ม การดำรงอัตลักษณ์ประการนี้สังเกตได้จากการใช้คำทับศัพท์ภาษาต่างประเทศจำนวนมากที่มีได้เป็นภาษาสากลในการเรียกกิจวัตรของพวกเขา ซึ่งเป็นคำที่ใช้เรียกโดยผู้นำและสมาชิกของกลุ่มฯ อีกทั้งผู้ที่เป็นสมาชิกยังมีความพยายามอย่างมากที่จะปฏิบัติกิจวัตรต่าง ๆ ตามสูตรของกลุ่มฯ ให้ได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ สอดคล้องกับคำอธิบายของสมัคร์ กอเซ็ม (2556, น. 86-146) ที่ว่า ความเคร่งครัดในการปฏิบัติตามสูตรดังกล่าวนี้ส่งผลให้พวกเขามีแนวคิดและพฤติกรรมไปในทิศทางเดียวกัน เพราะการปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาอย่างซ้ำ ๆ จะมีผลให้จิตสำนึกของผู้เข้าร่วมกิจกรรมหรือสมาชิกกลุ่มเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างลึกซึ้ง

อัตลักษณ์ประการสุดท้าย คือ การเป็นผู้เผยแพร่คำสอนของศาสนาอิสลามในชุมชนที่พวกเขาไปพัก เพื่อฝึกฝนปฏิบัติตนด้วยวิธีการออกไปเยี่ยมเยียนและสื่อสารแบบตัวต่อตัวกับมุสลิมเพศชายทุกคนที่พวกเขาพบเจอในระหว่างที่ทำกิจกรรม โดยพวกเขามุ่งเน้นการกล่าวถึงความสำคัญของศาสนาและเชิญชวนให้ผู้ฟังเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่กลุ่มฯ กำลังดำเนินการอยู่ที่มีสยิดของชุมชนนั้น ๆ อัตลักษณ์ประการนี้มีความสัมพันธ์กับอัตลักษณ์สองประการที่กล่าวมาแล้วในข้างต้น เนื่องจากวิธีการและขั้นตอนต่าง ๆ ในการเผยแพร่คำสอนของกลุ่มฯ เชื่อว่ามีที่มาจากคำสอนและการปฏิบัติของศาสดามุฮัมมัดที่ถูกบันทึกลงในหนังสือหลักที่ใช้ในกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มฯ และใช้เป็นคู่มือให้พวกเขาปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดเสมือนเป็นสูตรที่ผู้รู้ค้นพบและกำหนดออกมาเป็นแนวทางเฉพาะ การปฏิบัติลักษณะนี้สอดคล้องกับ

แนวคิดของสำนักซูฟีที่เน้นการประกาศเชิญชวนและเผยแผ่ศาสนาด้วยวิธีการสนทนาแบบตัวต่อตัวกับบุคคลเป้าหมายที่ส่วนใหญ่เป็นมุสลิมและใช้วิธีการที่มีสูตรเฉพาะกลุ่ม (มะซาการี อาแด, 2543, น. 153-164) อย่างไรก็ตาม วิธีการนี้แตกต่างจากกลุ่มตะวัะฮ์ฮ์ที่เป็นมุสลิมเพชหฺญิงในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้และกรุงเทพฯ ที่นิยมเผยแผ่ศาสนา โดยใช้วิธีการเผยแผ่อย่างหลากหลาย เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของผู้รับสารที่มีความแตกต่างกันออกไป และเชื่อว่าวิธีการเผยแผ่ศาสนาอิสลามสามารถกระทำได้มากกว่า 1 วิธี (อัลฮุดา บินดีฮารุน, 2557, น. 243-256)

รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ศาสนาของกลุ่มตะวัะฮ์ฮ์ระดับลิฆที่มีลักษณะเฉพาะเสมือนเป็นสูตรพิเศษดังกล่าวข้างต้น ส่งผลให้พวกเขามีบทบาทในการรักษาอัตลักษณ์และสร้างความเป็นมุสลิมให้ยังคงอยู่ต่อไปในสังคม ตั้งแต่ระดับชุมชนขยายไปสู่สังคมวงกว้างได้ เนื่องจากมุสลิมที่รับสารจากกลุ่มตะวัะฮ์ฮ์ระดับลิฆมักจะมีศรัทธาต่อศาสนาอิสลามและปฏิบัติศาสนกิจอย่างเข้มข้นมากยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบจากการวิจัยก่อนหน้านี้ในชุมชนมุสลิมอื่น ๆ (ซูโวกะห์ โต๊ะดาหยง, 2561, น. 118-119; ณัฐพงศ์ สวนดี, 2559, น. 57-65) นอกจากนี้ การที่มุสลิมเข้าร่วมกิจกรรมและเป็นสมาชิกของกลุ่มนี้ยังส่งผลให้มุสลิมบางคนเลิกใช้ยาเสพติดได้อีกด้วย (อนุสรณ์ อุณโณ, 2554, น. 47-55) ด้วยเหตุผลดังกล่าว สมาชิกกลุ่มตะวัะฮ์ฮ์ระดับลิฆจึงมักมีความภาคภูมิใจในการทำงานของพวกเขาว่า มีส่วนช่วยลดข้อบกพร่องด้านศาสนาของมุสลิมในยุคปัจจุบัน และช่วยนำพามุสลิมในชุมชนต่าง ๆ ที่กลุ่มฯ ได้เข้าไปเผยแผ่ศาสนาให้สามารถกระทำความดีและดำรงชีวิตตามหลักศาสนาอิสลามได้มากขึ้น อันจะช่วยเพิ่มโอกาสในการเดินทางเข้าสู่สวรรค์ของอัลลอฮ์ ภายหลังจากที่พวกเขาเสียชีวิตลงไปแล้ว (ดอน ปาทาน, 20 เมษายน 2563) ยิ่งไปกว่านั้น กระบวนการเหล่านี้มีส่วนสำคัญในการขยายการยอมรับและสืบทอดอัตลักษณ์ของกลุ่มตะวัะฮ์ฮ์ระดับลิฆในหมู่มุสลิมอื่น ๆ ในชุมชนให้เกิดการรับรู้และปฏิบัติตาม แม้จะเป็นการปฏิบัติเพียงบางส่วนก็ตาม แต่ไม่อาจปฏิเสธได้ว่าเป็นผลจากการเผยแผ่ผ่านการสื่อสารระหว่างบุคคลเหล่านี้กับสมาชิกของกลุ่มตะวัะฮ์ฮ์ระดับลิฆที่มาทำกิจกรรมเยี่ยมเยียนมุสลิมในชุมชน ในขณะที่พวกเขาเข้าไปพักอาศัยในมัสยิดของชุมชนต่าง ๆ เพื่อฝึกฝนตนเองและทำการเผยแผ่คำสอนของศาสนาอิสลาม

นอกเหนือจากการเผยแผ่คำสอนทางศาสนาอิสลามเพื่อส่งเสริมการเป็นมุสลิมที่ดีให้แก่มุสลิมในชุมชนต่าง ๆ แล้ว กลุ่มตะวัะฮ์ฮ์ระดับลิฆมักจะประพาดิตนเป็นแบบอย่างให้บุคคลอื่นได้พบเห็น เนื่องจากพวกเขามีความเชื่อว่า มนุษย์สามารถเรียนรู้การทำความดีและสร้างประโยชน์จากความประพาดิตนในแบบต่าง ๆ จากผู้อื่นได้ สำหรับสมาชิกกลุ่มตะวัะฮ์ฮ์ระดับลิฆพวกเขาเชื่อว่าวิถีแบบการปฏิบัติตัวที่ชัดเจนจากจริยวัตรของศาสดามุฮัมมัด ดังนั้นพวกเขาจึงพยายามปฏิบัติตนตามคำสอนและความประพาดิตนของศาสดามุฮัมมัดตามที่พวกเขาเข้าใจ โดยหวังว่ามุสลิมคนอื่น ๆ จะเห็นคล้อยตามและยอมปฏิบัติตามพวกเขาด้วย นอกจากนี้

สมาชิกกลุ่มดะอ์วะฮ์ระดับลิขยังเป็นผู้ฝึกสอนศาสนาให้แก่บุคคลที่เป็นมุสลิมใหม่ ทั้งในด้านความศรัทธาขั้นพื้นฐานของมุสลิม และวิธีการปฏิบัติศาสนกิจขั้นเบื้องต้น ซึ่งอาจเป็นการทำหน้าที่ที่จำเป็นในชุมชนที่อาจไม่มีกลุ่มหรือองค์กรทางศาสนาอื่น ๆ ทำหน้าที่นี้ในพื้นที่ศึกษา

จากอัตลักษณ์ที่โดดเด่นทั้งสามประการและการเผยแผ่ศาสนาดังที่ได้กล่าวมาในข้างต้น แสดงให้เห็นว่า กลุ่มดะอ์วะฮ์ระดับลิขมีการประกอบสร้างอัตลักษณ์ร่วมของกลุ่มตนเองให้เกิดขึ้น โดยอ้างอิงจากหลักปฏิบัติหรือสูตรที่ถูกนำมาบังคับใช้ภายในกลุ่ม ซึ่งสอดคล้องกับ Cerulo (1997, pp. 386-387) ที่กล่าวว่า อัตลักษณ์ร่วมเกิดจากการที่สมาชิกของกลุ่มมีคุณลักษณะบางอย่างร่วมกัน ซึ่งในกรณีนี้คือ หลักปฏิบัติที่พวกเขายึดถือร่วมกัน และยังนำไปถ่ายทอดให้แก่บุคคลภายนอกผ่านกิจกรรมการเผยแผ่ศาสนาและการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างของมุสลิมที่ดี อีกทั้งยังสอดคล้องกับที่ Dehghani (2018, pp. 1539-1541) กล่าวว่า ศาสนาเป็นปัจจัยหนึ่งที่ช่วยสร้างอัตลักษณ์ เพราะทำให้มนุษย์เกิดความเข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับสังคมภายนอก โดยในการวิจัยครั้งนี้เป็นความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มดะอ์วะฮ์ระดับลิข พระผู้เป็นเจ้า และมุสลิมคนอื่น ๆ ในชุมชน ซึ่งกลุ่มดะอ์วะฮ์ระดับลิขได้ตีความว่าแนวทางการดำรงชีพของพวกเขาจะทำให้ได้พบกับความสุขที่แท้จริงในโลกหน้า และหากผู้ใดปฏิบัติออกนอกแนวทางของศาสนาจะต้องได้รับการลงโทษในโลกหน้าเช่นกัน

การตอบรับที่ชาวบ้านในชุมชนมีต่อการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มดะอ์วะฮ์ระดับลิขประกอบไปด้วย 2 มุมมองหลัก มุมมองแรกเป็นผลตอบรับในเชิงบวกที่มองว่า กลุ่มดะอ์วะฮ์ระดับลิขช่วยเสริมสร้างความศรัทธาที่มั่นคงมากขึ้นให้แก่มุสลิมในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีของมุสลิมที่มีความบกพร่องในการปฏิบัติศาสนกิจ มุมมองที่สองเป็นมุมมองเชิงลบที่มองว่ากลุ่มดะอ์วะฮ์ระดับลิขเข้ามาสร้างภาระให้แก่ชุมชน เนื่องจากการเข้าไปพักในมัสยิดประจำชุมชนมักสร้างความสกปรกหรือไม่เป็นระเบียบให้เกิดขึ้นแก่ทรัพย์สินภายในมัสยิด

มีข้อสังเกตบางประการที่พบในชุมชนที่ศึกษา คือ การที่ชาวบ้านและกลุ่มดะอ์วะฮ์ระดับลิขมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมซึ่งกันและกัน อันส่งผลให้ทั้งสองกลุ่มพยายามแย่งชิงอำนาจในการสร้างหรือรักษาอัตลักษณ์ทั้งของพวกเขาและของคนอื่น กล่าวคือ ในฝั่งของชาวบ้านพยายามสร้างอัตลักษณ์ความเป็นมุสลิมตามแบบที่บรรพบุรุษได้เคยปฏิบัติ และมีมติเห็นว่ากลุ่มดะอ์วะฮ์ระดับลิขเป็นผู้เผยแผ่ศาสนาและชักชวนให้ไปมัสยิดหรือทำความดีเพิ่มเติมเท่านั้น ในขณะที่สมาชิกกลุ่มดะอ์วะฮ์ระดับลิขมีการประกอบสร้างอัตลักษณ์ว่า พวกตนคือผู้ฝึกฝนและปฏิบัติตามวิถีชีวิตตามแนวทางของศาสนาอย่างเคร่งครัด ซึ่งเมื่อมองในอีกมุมหนึ่ง นี่คือการนิยามว่าการปฏิบัติตนตามแนวทางของพวกเขาว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องอย่างแท้จริง เนื่องจากการปฏิบัติตามคำสอนและความประพฤติของท่านศาสดา พร้อมกับการมีมติเห็นว่ามุสลิมคนอื่น ๆ บางคนยังคงมีความประพฤติที่ไม่เป็นไปตามหลักศาสนาอย่างแท้จริงและครบถ้วน หรือยังมีข้อบกพร่องในการเป็นมุสลิมที่ดี การมีมติเห็นในลักษณะดังกล่าวของคนทั้งสองกลุ่มนี้

แสดงให้เห็นว่า แต่ละกลุ่มมีความพยายามในการสร้างความชอบธรรมให้แก่ความประพฤติและความเชื่อของกลุ่มตน โดยสำหรับมุสลิมในชุมชนคืออัตลักษณ์การเป็นมุสลิมทั่วไป และสำหรับสมาชิกกลุ่มตะวัอะฮ์ฮ์ดับลีซคืออัตลักษณ์ผู้ปฏิบัติตนตามแนวทางของท่านศาสดามูฮัมหมัด ซึ่งสอดคล้องกับที่ Abdullah (as cited in Račius, 2004, p. 117) ที่ได้อธิบายไว้ว่า หลักคำสอนของศาสนาอิสลามที่ถูกบันทึกไว้ในคัมภีร์และตำราก่อให้เกิดอัตลักษณ์แก่มุสลิม อย่างไรก็ตามในความเป็นจริงแล้ว มุสลิมส่วนหนึ่งยังยึดโยงตนเองเข้ากับความเชื่อดั้งเดิมของบรรพบุรุษ จึงส่งผลให้เกิดความเข้าใจในอัตลักษณ์ที่แตกต่างกันออกไป และนำมาสู่การปฏิบัติตนที่แตกต่างกันในท้ายที่สุด

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยเชิงปริมาณเกี่ยวกับทัศนคติ ความเข้าใจ และความสนใจของมุสลิมที่มีต่อความเคลื่อนไหวของกลุ่มตะวัอะฮ์ฮ์ดับลีซในพื้นที่นี้และพื้นที่อื่น ๆ อันจะทำให้มีข้อมูลเป็นตัวเลขเชิงประจักษ์ที่ชัดเจนขึ้น
2. ควรมีการวิจัยอัตลักษณ์ของกลุ่มตะวัอะฮ์ฮ์ดับลีซในพื้นที่อื่น ๆ ของประเทศไทยเพิ่มมากขึ้น รวมทั้งศึกษาผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบต่อการพัฒนาสังคมของความพยายามในการดำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของกลุ่มนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. หน่วยงานภาครัฐหรือองค์กรที่เป็นทางการที่เกี่ยวข้องกับการบริหารกิจการศาสนาอิสลามควรให้ความสำคัญกับการดูแลกิจกรรมเผยแผ่ศาสนาอิสลามของกลุ่มตะวัอะฮ์ฮ์ดับลีซและกลุ่มอื่น ๆ ที่เข้าไปทำกิจกรรมในชุมชนต่าง ๆ เพื่อช่วยเสริมสร้างสันติสุขและรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อยมากขึ้น
2. สำนักจุฬาราชมนตรี โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเข้ามามีบทบาทในการตรวจสอบหรือให้คำอธิบายเพิ่มเติมในเนื้อหาของหนังสือที่เกี่ยวข้องกับศาสนาอิสลามที่ใช้โดยกลุ่มเคลื่อนไหวเพื่อเผยแผ่ศาสนาอิสลาม เพื่อสร้างความชัดเจนและป้องกันความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนและความขัดแย้งที่จะเกิดตามมา

เอกสารอ้างอิง/References

- กระทรวงวัฒนธรรม, ศูนย์ข้อมูลกลางทางวัฒนธรรม. (23 มกราคม 2556). ชุดโตปหรือชุดโต๊ป.
<http://www.m-culture.in.th/album/176959/js/highslide/graphics/>
- กอนีต๊ะห์ บุงอตาหยง. (2550). ญีฮาด เป็น มุฮัมหมัด กับงานตะวะฮ์ฮุดตามแนวทางชะลัฟใน
 จังหวัดชายแดนใต้ [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
<https://kb.psu.ac.th/psukb/handle/2010/6233>
- จังหวัดฉะเชิงเทรา. (2564). แผนพัฒนาจังหวัดฉะเชิงเทรา (พ.ศ. 2561-2565) (ฉบับทบทวน 2564).
<https://drive.google.com/file/d/13KdrhCMZTduWqGWLbt1Alec0xJ8NzRAa/view>
- จิรศักดิ์ โสธสัน. (2550). กระบวนการสร้างชุมชนมุสลิมในพหุสังคมอีสาน. มุลนิธิโตโยต้า
 ประเทศไทย.
- ณวิวรรณ ประจวบเหมาะ (บรรณารักษ์). (2558). ถกเถียงวัฒนธรรมในงานวิจัยภาคกลาง.
 มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. (2541). มุสลิมศึกษา : สังคมศาสตร์ทวนกระแส และ “ความเป็นอื่น”.
 วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 4(1), 6-10.
- ชูไวยะห์ โต๊ะตาหยง. (2561). อัตลักษณ์ และการรักษาอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายมลายูที่
 ย้ายถิ่นมาตั้งถิ่นฐานในกรุงเทพมหานคร: กรณีศึกษา ชุมชนมุสลิม เสรีไทยซอย 4
 [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต]. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ณัฐพงศ์ สวนดี. (2559). การสื่อสารของกลุ่มตะวะฮ์ในการดำรงความเป็นมุสลิม [วิทยานิพนธ์
 ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยกรุงเทพ]. DSpace at Bangkok University.
- ดอน ปาทาน. (20 เมษายน 2563). กลุ่มตบัสญะมาอะห์และโควิด-19 : หลายประเทศต้อง
 ระมัดระวังเป็นพิเศษ. <https://www.benarnews.org/thai/commentary/TH-Pathan-balancing-act-04202020175445.html>
- ดาราพร ศรีม่วง. (2556). การประกอบสร้างอัตลักษณ์ของนักเขียน : กรณีศึกษาเรื่องเล่าจาก
 ประสบการณ์ชีวิตของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต,
 มหาวิทยาลัยศิลปากร]. Silpakorn University Repository: SURE.
- บำรุง มุชา จันท์เชื้อ. (23 มีนาคม 2566). สีน้าตาลสองเพาะกรุยเข็มลายผ้าสวยงาม. [Image
 attached] [Status update]. Facebook. <https://www.facebook.com/photo/?fbid=1168153617147709&set=pcb.1965242997153225>
- บุญเอื้อ บุญฤทธิ์. (2556). การก่อความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้กับอัตลักษณ์ของ
 คนในพื้นที่และพฤติกรรมของเจ้าหน้าที่รัฐ. วารสารเกษมบัณฑิต, 14(2), 46-58.

- พระครูโสภณพุทธิศาสตร์ และ พระมหาสุทิตย์อาภากร. (2562). อัตลักษณ์ทางศาสนา: รูปแบบการสื่อความหมายเพื่อสร้างสันติภาพของประชาคมอาเซียน. *วารสารมหาจุฬานาครทรรศ*, 6(4), 1887-1912.
- พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต. (2555). ปรัชญาสังคมศาสตร์และกระบวนการทัศน์ในการแสวงหาความรู้. *วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี*, 1(1), 78-88.
- แพร ศิริศักดิ์จำเริญ. (2546). ปฏิสัมพันธ์ระหว่างชาวมลายูมุสลิมและชาวจีนย่านสายกลาง จังหวัดยะลา [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยศิลปากร]. Silpakorn University Repository: SURE.
- ฟารุก ชันราม. (2559). การศึกษาคัมภีร์อัล-กุรอานในประเทศไทย: ศึกษาเปรียบเทียบกรณีการอ่านคัมภีร์อัล-กุรอาน ในกรุงเทพมหานคร. *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 4(2), 235-246.
- ภัทรมน กาเหมา. (2554). กระแสการฟื้นฟูศาสนาอิสลามในมาเลเซียก่อนและหลังได้รับเอกราช. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย]. Chulalongkorn University Intellectual Repository.
- มะสาการี อาแด. (2543). แนวคิดเชิงซูฟีของกลุ่มตะวะฮ์ดัลอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์]. PSU Knowledge Bank.
- ลักษิกา เจาเศษ และ จักรพันธ์ ชัดชุ่มแสง. (2562). การสร้างชุมชนข้ามถิ่นและเครือข่ายทางสังคมของมุสลิมในจังหวัดหนองคาย. *วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์*, 36(3), 95-121.
- ศิริพร ภักดีผาสุข. (2561). ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอัตลักษณ์และแนวทางการนำมาศึกษาภาษาไทย. *จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*.
- สมัคร กอเข้ม. (2555). โยธายแดน: พื้นที่และขบวนการทางศาสนา, การปรับสร้างอัตลักษณ์ของผู้ย้ายถิ่นมุสลิมบริเวณพรมแดนไทย-พม่า. *วารสารสังคมศาสตร์*, 24(1-2), 317-348.
- สำนักงานคณะกรรมการอิสลามฉะงะเทรา. (ม.ป.ป.). *รายชื้อมัสยิด ที่อยู่ อีหม่าม คอเต็บ บิหลัน ในจังหวัดฉะงะเทรา รวม 67 มัสยิด*. สำนักงานคณะกรรมการอิสลามฉะงะเทรา. สืบค้นเมื่อวันที่ 19 กันยายน 2564, จาก <http://www.islamicchachoengsao.com/menu/register.html>
- สำนักจุฬาราชมนตรี. (9 ตุลาคม 2563). *มาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ว่าด้วย การดำเนินกิจกรรมทางศาสนา (การออกตะอ์วะห์หรือตักบิละฮ์)* (ฉบับที่ 10/2563). <https://skthai.org/th/news/97067-มาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา-2019-%28covid-19%29-ว่าด้วย-การดำเนินกิจกรรมทางศาสนา-%28การออกตะอ์วะห์หรือตักบิละฮ์%29-%28ฉบับที่-10/2563%29>

- สุพงษ์ โสชนะเสถียร. (2559). *ทฤษฎีการสื่อสาร*. โรงพิมพ์พระเบียงทอง.
- แสน กิรตินวนันท์ และ สิริยา รัตนช่วย. (2562). กลไกขับเคลื่อนสวัสดิการชุมชนเมืองของชุมชนมุสลิมมัสยิดกมาลุลอิสลามกรุงเทพมหานคร. *วารสารปาริชาติ มหาวิทยาลัยทักษิณ*, 32(2), 37-50.
- เสาวนีย์ จิตต์หมวด. (2531). *กลุ่มชาติพันธุ์: ชาวไทยมุสลิม*. กองทุนสร้างจริยธรรม.
- อนุสรณ์ อุณโณ. (2554). “นับ๊ะมาแกบี แน” (นับ๊ะไม่กินหมาก): มลายูมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ประเทศไทย. *กระทรวงวัฒนธรรม*.
- อับดุลเลาะ หนุ่มสุข. (2562). อิสลามกับความหลากหลายของมุสลิม : แตกต่างไม่แตกแยก. *วารสารวิทยาลัยอิสลามศึกษา*, 1(1), 33-45.
- อับดุลสุโก ดินอะ. (2549). *ฝ่าวิกฤตชายแดนใต้ในสายตาของอุstadax*. มติชน.
- อับดุลสุโก ดินอะ. (18 เมษายน 2563). Covid-19 “ตะวะฮฺ” และมุสลิมไทยบทเรียนที่ต้องปรับปรุง. มติชน. https://www.matichonweekly.com/column/article_297148
- อัลฮุดา บินดีฮารุน. (2557). *วิธีการตะวะฮฺขององค์กรมุสลิมะฮฺในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้และกรุงเทพมหานคร* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์]. PSU Knowledge Bank.
- อัสรี มาหะมะ. (ม.ป.ป.). *การก่อร่างสร้างอัตลักษณ์ของชาวมุสลิมข้างคลานในเมืองเชียงใหม่*. สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน. สืบค้นเมื่อวันที่ 25 เมษายน 2565, จาก <https://web.codi.or.th/wp-content/uploads/2022/01/19.การก่อร่างสร้างอัตลักษณ์ของชาวมุสลิมข้างคลาน.pdf>
- อานันท์ กาญจนพันธุ์, จามะรี เชียงทอง, ไพโรจน์ คงทวีศักดิ์, อภิญา เฟื่องฟูสกุล, วัฒนา สุภักดิ์, อรัญญา ศิริผล, ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, นันทวัฒน์ จัตราอุทัย, วสันต์ ปัญญาแก้ว, ปฤษฎา รัตนพฤกษ์, และ ขวัญชีวัน บัวแดง. (2559). *โลกสมัยใหม่ในชีวิตประจำวัน*. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- Cerulo, K. A. (1997). Identity construction: New issues, new directions. *Annual Review of Sociology*, 23, 385-409.
- Dehghani, R. (2018). The role and impact of Islamic identity in the process of Nation-State building in Iran and Turkey. *Revista Publicando*, 15(2), 1537-1558.
- Hardy, C., Lawrence, T. B., & Grant, D. (2005). Discourse and collaboration: The role of conversations and collective identity. *The Academy of Management Review*, 30(1), 58-77.
- Horstmann, A. (2007). The inculturation of a transnational Islamic missionary movement: Tablighi Jamaat al-Dawa and Muslim society in Southern Thailand. *Journal of Social Issues in Southeast Asia*, 22(1), 107-130.
- Racius, E. (2004). *The multiple nature of the Islamic Da'Wa* [Academic Dissertation]. University of Helsinki.